

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Svájci
Hozzájárulás

A GYÖNGYÖSPATAI HAVAS

kiemelt jelentőségű
természetmegőrzési terület
(HUBN20050)

Natura 2000 fenntartási terve

VÉGLEGES VÁLTOZAT

Készült

**A fenntartható természetvédelem megalapozása a magyarországi Natura 2000 területeken
(Svájci-Magyar Együttműködési Program, Végrehajtási Megállapodás száma: SH/4/8)
című projekt** megvalósításának keretében.

2016. február

KÖRTÁJ
TERVEZŐ IRODA KFT.

Impresszum

Készült **A Fenntartható természetvédelem megalapozása a magyarországi Natura 2000 területeken (Svájci-Magyar Együttműködési Program, Végrehajtási Megállapodás száma: SH/4/8) című projekt** megvalósításának keretében, a 275/2004. korm. rendelet előírásai és egyéb szakmai útmutatók alapján.

SZAKMAI VEZETŐK

Projektvezető: Tóth Péter (MME)

Szakmai témafelelős: Podmaniczky László (SZIE TTI)

Szakmai témakoordinátor: Faragóné Huszár Szilvia (LLTK Nonprofit Kft.)

Kommunikációs felelős: Kovács Eszter (SZIE TTI)

Pénzügyi felelős: Jeney Zsuzsa (SZIE TTI)

VEZETŐ TERVEZŐK

Dr. Szmorad Ferenc (okl. erdőmérnök), Dr. Standovár Tibor (biológus), Dr. Tímár Gábor (okl. erdőmérnök)

SZAKMAI KÖZREMŰKÖDŐK

Marticsek József (független szakértő)

Fabók Veronika, Kalóczkai Ágnes, Margóczy Katalin, Mihók Barbara (AKUT Egyesület)

SZERKESZTETTE

Gallai Zsófia (KÖRTÁJ Tervező Iroda Kft.)

A TÉRKÉPEKET ÉS A TÉRINFORMATIKAI ELEMZÉSEKET KÉSZÍTETTÉK

Skutai Julianna és Molnár Dániel (SZIE TTI GISstudio)

NYELVI LEKTOR

Székely Anikó

NYOMDAI KIVITELEZÉS

Printorg Kft.

ISBN-SZÁM

978-963-269-561-7

2016. február

Tartalom

BEVEZETÉS	07
I. A NATURA 2000 FENNTARTÁSI TERV KÉSZÍTÉSÉT MEGALAPOZÓ DOKUMENTÁCIÓ	09
1. A tervezési terület alapállapot-jellemzése	10
1.1. Környezeti adottságok	10
1.1.1. Éghajlati adottságok	10
1.1.2. Vízrajzi adottságok	10
1.1.3. Geológiai, geomorfológiai adottságok	11
1.1.4. Talajtani adottságok	11
1.2. Természeti adottságok	12
1.2.1. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű élőhelyek	12
1.2.2. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű növényfajok	13
1.3. Területhasználat	13
1.3.1. Művelési ág szerinti megoszlás	13
1.3.2. Tulajdoni viszonyok	14
1.3.3. Területhasználat és kezelés	14
II. NATURA 2000 FENNTARTÁSI TERV	25
1. A terület azonosító adatai	26
1.1. Név	26
1.2. Azonosító kód	26
1.3. Kiterjedés	26
1.4. A kijelölés alapjául szolgáló fajok és/vagy élőhelyek	26
1.4.1. Jelölő növényfajok	26
1.4.2. Jelölő állatfajok	26
1.4.3. Jelölő élőhelyek	26
1.5. Érintett települések	27
1.6. Egyéb védettségi kategóriák	27
1.7. Tervezési és egyéb előírások	27
2. Veszélyeztető tényezők	28
3. Kezelési feladatok meghatározása	30
3.1. Természetvédelmi célkitűzés, a terület rendeltetése	30
3.2. Kezelési javaslatok	34
3.2.1. Élőhelyek kezelése	36
3.2.2. Fajvédelmi intézkedések	36
3.2.6. Kutatás, monitorzás	36
3.3. A kezelési javaslatok megvalósításának lehetséges eszközei a jogszabályok és a tulajdonviszonyok függvényében	37
3.3.1. Agrártámogatások	37
FELHASZNÁLT IRODALOM	40

Bevezetés

A Natura 2000 területek az európai közösségi jelentőségű, ritka és veszélyeztetett fajok, illetve élőhelyeik hálózatát alkotják. Kijelölésük célja a közösségi szinten kiemelt fajok és élőhelyek kedvező természetvédelmi helyzetének megőrzése, fejlesztése, illetve helyreállítása. A védelem céljait az Európai Unió két irányelvében határozta meg, amelyekben egyben kötelezi is a tagországokat a Natura 2000 hálózat lehatárolására. Magyarországon 2004-re 512 db, összesen közel 20000 km² (2 millió ha) kiterjedésű Natura 2000 területet jelöltek ki. Ezzel hazánk, a pannoni biogeográfiai régió tagjaként jelentős mértékben járul hozzá Európa természeti értékeinek megőrzéséhez.

A hazai Natura 2000 területek kijelölését az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X.8.) sz. kormányrendelet határozza meg, a területek helyrajzi szám szerinti kihirdetése pedig az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészeletről szóló 45/2006. (XII.8.) sz. KvVM rendeletben található.

Az irányelvek céljainak teljesítése érdekében a tagállamok a Natura 2000 területekre fenntartási terveket készítenek. Ezekben egyebek között rögzítik a természetvédelmi célkitűzéseket és a területhasználókkal együtt kialakított kezelési előírásokat, javaslatok formájában. Ezek alapját képezhetik az egyes területeken igényelhető agrár-környezetgazdálkodási kifizetéseknek,

amelyek az aktuális agrár-környezetgazdálkodási jogszabályokban jelennek meg. A fenntartási terv azonban földhasználati szabályokat nem állapít meg.

2012 nyarán a Svájci-Magyar Együttműködési Program támogatásával, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) vezetésével és a Szent István Egyetem (SZIE), valamint a Magyar Tudományos Akadémia Ökológiai Kutatóközpontjának (MTA-ÖK) részvételével program indult a hazai Natura 2000 területek állapotának alaposabb megismeréséért és természeti értékeinek megőrzéséért. A *„Fenntartható természetvédelem a magyarországi Natura 2000 területeken”* című projekt célja, hogy hosszútávon kedvező természetvédelmi helyzetet teremtsen a Natura 2000 területeken, természetvédelmi, gazdasági és társadalmi szempontból is a fenntarthatóságot szolgáló kezelési javaslatok kidolgozásával.

A projekt fókuszpontjában a gyűjtött biotikai adatokra alapozott, a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek hosszú távú megőrzését és javítását szolgáló intézkedések kidolgozása és tesztelése áll. A projekt során a témában jártas kutatók módszertani fejlesztést végeztek egyes adathiányos növény- és állatfajok, élőhelyek, ökológiai faktorok (vadhatás, holtfa) teljesebb megismerésére, és tesztelik ezeket a módszereket.

Emellett a projekt keretében – kiskunsági és mátrai területeken – fenntartási tervek is készültek. Jelen dokumentum a kiskunsági különleges madárvédelmi terület, valamint az ezzel átfedésben lévő természetmegőrzési területek alapvető madárvédelmi, illetve élőhelyvédelmi szempontú kezelési javaslatait foglalja össze.

Jelen dokumentáció a projekt keretében vállalt kiskunsági Natura 2000 területre vonatkozó fenntartási terv – terjedelmi okok miatt – szerkesztett (rövidített), de egyeztetések utáni változata. A tervi anyagrészt 2015-ben egyeztetési anyagként megkapták az országos és területi illetékességű érintett szervezetek, valamint gazdálkodók, véleményezés céljából. A teljes (tervi és megalapozó anyag) változat a projekt keretében fejlesztett honlapon érhető el: www.naturaterv.hu.

Dudás László

Zúzvara

I.

A Natura 2000 fenntartási terv készítését megalapozó dokumentáció

1. A tervezési terület alapállapot jellemzése

1.1. KÖRNYEZETI ADOTTSÁGOK

A Gyöngyöspatai Havas Natura 2000 területi fele a Magas-Mátra, míg nyugati fele a Nyugati-Mátra kistájon terül el.

1.1.1. ÉGHAJLATI ADOTTSÁGOK

Hűvös-nedves éghajlatú kistáj. A napsütéses órák évi száma a legmagasabb csúcsokon 2000, lejjebb 1900; a nyári időszakban 740-750 óra, ami kb. 10%-kal kevesebb, mint egy azonos földrajzi szélességen elhelyezkedő síkvidéki állomás nyári összege. A téli napfényes órák száma a legmagasabb pontokon eléri a 250 órát, ami 30%-os többletet jelent a síkvidékhez képest; lejjebb 180-200 órára számíthatunk.

Az évi középhőmérséklet széles határok közé esik. Kékestetőn mindössze 5,4 °C, ugyanakkor a Parád-Recski-medence felé eső részen kevéssel meghaladja a 8,0 °C-ot. 10 °C-nál magasabb közép-hőmérsékletek ápr. 25-30. és okt. 2. között fordulnak elő (általában 158 napon), de Kékestetőn a 10 °C-os átlépés csak máj. 5. után következik be és szept. 25-ig tart ez az időszak (kb. 140 nap). A fagymentes időszak kb. 165 nap. Kékestetőn 160 napnál valamivel kevesebb.

A tavaszi határnap ápr. 30. (Kékestetőn máj. 5.), az őszi okt. 10-15. között van. Az évi abszolút hőmérsékleti maximumok átlaga a csúcsok térségében 26,0-28,0, lejjebb 29,0-32,0 °C között alakul, a minimumoké egységesen -16°C körül van. A csapadék évi mennyisége a kistáj ÉK-i szegélyén 600, a legmagasabb csúcsokon 840 mm körüli. A vegetációs időszak csapadékösszege zömmel 450 mm körüli, de a kistáj ÉK részén kevéssel 400 mm alatti. A nagytájon belül itt lehet a legtöbb csapadékos napra (évente 120 körül) számítani. Mátraszentlászlón

hullott 24 óra alatt a legtöbb csapadék, 172 mm. Évente 80-100 hótakarós nap várható. Az átlagos maximális hóvastagság zömmel 50-60 cm, de a Parád-Recski-medence felé eső részen csak 25-30 cm.

Az ariditási index a tetőkön 0,84-0,88 közötti, a mélyebb területeken 1,00-1,10.

A leggyakoribb szélirány a DNy-i, de elég nagy az É-i, ÉK-i szél gyakorisága is. A tetőkön az átlagos szélesség 4-5 m/s, a völgyekben 2-3 m/s.

A területet éghajlata alkalmassá teszi az erdőgazdálkodásra és a szélenergia hasznosítására, de kedvező feltételeket biztosít a turisztika és az idegenforgalom, valamint a gyógyászat számára is.

1.1.2. VÍZRAJZI ADOTTSÁGOK

A kistáj a Zagyva és a Tarna mellékpatakjainak (Gyöngyös-, Bene-, Tarnóca-, Parádi- Tarna-, Kövecses-patak) forrásvidéke.

A vízfolyások átlagosan sok vizet vezetnek, de a vízzáró kőzetfelszínen igen nagy vízhozamingadozásúak. Csapadékos időben hamar megáradnak, szárazságban csaknem kiszáradnak.

A Mátra vízfeleslegét tározók útján igyekeznek hasznosítani. Ezek közül a tájhatáron belül fekszik a Csórréti-tározó (12 ha), amelynek fő feladata a Mátra D-i előterének, elsősorban Gyöngyös város környékének ivóvízellátása. Erre alkalmassá teszi a Mátra lefolyó vizét a kedvező minőségi állapot is. Ugyancsak a regionális vízellátást szolgálja a nagyszámú - bár erősen ingadozó hozamú - forrás is. Például, a Galyatető Ménes-forrásának hozama 900-0,6 l/s között váltakozik. Ehhez képest a Kékes Százados-kútja 64-23 l/p közötti hozamingadozása kiegyensúlyozottabb. Legnagyobb hozamú a kékesi Nagy-forrás (520-54 l/p). A zömében tömör kőzetű tájban a felszín alatti vízről csak hasadékvíz formájában beszélhetünk. Ennek mennyisége meglehetősen korlátozott.

A Mátra tetőin levő települések mind be vannak kapcsolva a közüzemi vízellátásba. Annál sajnálatosabb, hogy a csatornázottság még ezen a frekvencián üdülőterületen és ivóvízbázison sem teljes körű: a közcsatornával ellátott lakások aránya Mátraszentimrén nem éri el az 50%-ot (2008: 49,6%).

1.1.3. GEOLÓGIAI ÉS GEOMORFOLÓGIAI ADOTTSÁGOK

A kistáj 210 és 1014 m közti tszf-i magasságú, kb. 50%-ban 750 m-nél és további 40%-ban 500 m-nél magasabb, gerinces típusú vulkáni hegység. Itt található az ország két legmagasabb csúcsa (Kékes, Galya-tető). A gerincek csapásiránya többnyire Ny-K-i irányú. A Ny-i rész 100-200 m/km² relatív reliefű (a kistáj átlaga 130 m/km²), É felé meredek, D felé lankás, enyhén Ny-nak lejtő, az átlagosnál (2,9 km/km²) jobban felszabdalt (3-4 km/km²) felszínű, de a DNy-i részeken csak 1-2 km/km² a vízfolyássűrűség értéke. A középső (Mátraházától K-re és Ny-ra eső) területen a relatív relief 200 m/km² feletti, a gerincek csapásiránya É-D-i, É-on meredek lejtőkkel határolt, D-i irányba lejtő, törésekkel előre jelzett völgyekkel erősen felszabdalt (3-4 km/km²). Egyes feltételezések szerint a kistáj Ny-i és középső része az É-D-i futású Nyugati-Mátra gerincével együtt egy egységes - D felé nyitott - félkaldérát jelez. A kistáj K-i része litológiai és geomorfológiai is különbözik az előzőektől, lávatakaró reliktumként értelmezhető, DK-i lejtésű, enyhén szabdalt (2-3 km/km²), 200 m/km² relatív reliefű. A felszínen gazdag periglaciális formaegyüttes található.

A kistáj fő szerkezeti iránya a K-Ny-i (a középső részen az É-D-i), s jellemző törések még az ÉNy-DK-i és az ÉK-DNy-i, amelyeket a patakok futásiránya is jelöl. A kistáj É-i és K-i, DK-i peremén bádeni („középső riolit-tufa”) szint található, a Ny-i és a középső rész eltérő aktivitású vulkáni tevékenységet É-D-i és K-Ny-i csapású törésrendszerekhez

kapcsolják. A DNy-i Ny-i és középső részeket középső piroxénandezit (sztratovulkáni sorozat) és bádeni piroxénandezit (fedő- sorozat) építi fel. A kistáj K-i részének bádeni riolit-andezittufából és andezitből álló K-Ny-i gerinceit É-on szubvulkáni testek kísérik.

A Mátra a belső-kárpáti vulkáni koszorú egyik leginkább bonyolult szerkezetű tagja, így sok kérdésben ma sincs egységes szakmai álláspont. A legtöbb vitát a főgerinc váltja ki: ennek Ny-i része képviselheti egy egykori kaldera peremét, de vitatéma a gerincen ülő kúpok kitörésközpont jellege is.

1.1.4. TALAJTANI ADOTTSÁGOK

Az igen erősen tagolt, É-ra meredek, D-re lankásabb lejtőjű felszínt uralkodóan agyagbemosódásos barna erdőtalajok borítják, amelyek piroxénandezit és andezittufa málladékon, Mátraszentimre és Parádóhuta környékén pedig harmadidőszaki üledékeken képződtek. Mechanikai összetételük zömmel agyagos vályog. Vízgazdálkodásukra a kötőmelékes felszín miatt a szélsőségesen sekély termőrétegűség jellemző. A Parádóhuta környéki agyagbemosódásos talajok erősen savanyú kémhatásúak. A talajok változatosságát nagymértékben növelte a pleisztocénben végbement anyagmozgás és a krioturbációban megnyilvánuló fagyváltozékonyság. A talajleíráshoz laborvizsgálatok szükségesek, a talajképződési és az alapkövetési sajátosságok szétválasztása érdekében. A nem vagy gyengén erodált változatok termékenysége nagyobb, mint az erősen erodáltaké (ext. 20-35, int. 30-45). Túlnyomórészt (88%) erdővel borítottak.

A talajlepusztulás következtében 9% területi részarányban terméketlen köves kopárok alakultak ki. A kistáj D-i határvonala mentén viszonylag összefüggő zónában, az agyagbemosódásos barna erdőtalajok közé ékelődve, szmektites agyagásvány tartalmú fekete nyiroktalajok találhatóak (3%). Mechanikai összetételük agyag, vízgazdálkodásuk és termékenységük kedvezőtlen.

Jelentéktelen területi kiterjedésben, hidroandeziten, savanyú, nem podzolos barna erdőtalajok, a hegylábi felszínek málladékan pedig barnaföldek is találhatóak. Az erdőtalajokon zömmel erdők, a köves, sziklás vázталajokon legelők vannak.

1.2. TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK

A tervezési terület a kistájak közül a Nyugati-, a Déli- és a Magas-Mátra találkozásánál, a Déli-Mátra vegetációs tájban helyezkedik el. A hegylábi, Alföld peremi hegyek egyik jellegzetes képviselője. Legértékesebb élőhelyei a száraz, nyílt tölgyesek és a korábbi tájhasználatok révén némileg másodlagosan is kiterjedt száraz gyepek.

A 2014 évi vegetációtérképezés alapján az ÁNÉR szerinti élőhelyi kategóriák az alábbiak:

Név	Jel	%	N2000
Cseres-kocsánytalan tölgyesek	L2a	55,2	91M0
Mész- és melegkedvelő tölgyesek	L1	27,0	91H0
Molyhos tölgyes bokorerdők	M1	7,8	91H0
Őshonos fafajú keményfás jellegtelen ligeterdők	RC	2,6	
Ültetett erdei- és feketefenyvesek	S4	2,6	
Köves talajú lejtősztyepek	H3a	1,2	6240
Galagonyás-kökényes-borókás száraz cserjések	P2b	1,1	
Gyertyános-kocsánytalan tölgyesek	K2	0,8	91G0
Nyílt lösztölgyesek	M2	0,8	
Zárt mészkőrűlő tölgyesek	L4a	0,5	
Sziklai cserjések	M7	0,3	40A0
Veres csenkeszes hegyi rétek	E2	0,3	6520
Erdőssztyeprétek, félszáraz irtásrétek, száraz magaskórósok	H4	0,0	6210

1.2.1. A TERVEZÉSI TERÜLETEN ELŐFORDULÓ KÖZÖSSÉGI JELENTŐSÉGŰ ÉLŐHELYEK

A 2013-ban aktualizált Standard Data Form (SDF) a „Gyöngyöspatai Havas” kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (HUBN20050) erdőtervezett tömbjében 9 közösségi jelentőségű élőhelytípus előfordulását rögzíti:

Élőhelytípus kódja	Élőhelytípus megnevezése a 275/2004. (X. 8.) sz. korm. rendelet 4. melléklete szerint	Reprezentativitás (A-D)
40A0	Szubkontinentális peripannon cserjések *	D
6190	Pannon sziklagyepek *	B
6240	Szubpannon sztyepek *	B
6510	Sík- és dombvidéki kaszálórétek	D
8220	Szilikátsziklás lejtők sziklanövényzettel	D
9180	Lejtők és sziklatörmelékek <i>Tilio-Acerion</i> -erdői *	D
91G0	Pannon gyertyános-tölgyesek <i>Quercus petraea</i> -val és <i>Carpinus betulus</i> -szal *	B
91H0	Pannon molyhos tölgyesek <i>Quercus pubescens</i> -szel *	A
91M0	Pannon cseres-tölgyesek	B

* = kiemelt közösségi jelentőségű élőhelytípusok

A tervekészítéshez kapcsolódó terepi adatgyűjtési munkák során a vizsgált területen a fentiekhez képest csak egy új közösségi jelentőségű élőhelytípus előfordulását regisztráltuk, nagyon kis kiterjedésben, a felmért terület déli szegélyén, az SDF felületére a későbbiekben jelölő értéknek nem javasolt közösségi jelentőségű élőhelyekként („D” reprezentativitás) regisztrálható:

- » Meszes alapközetű féltérmeztes száraz gyepek és cserjésedett változataik (*Festuco-Brometalia*) *
(fontos orchidea-élőhelyek) (6210)

Az adatlapon szereplő, „D” reprezentativitású Sík- és dombvidéki kaszálórétek (6510) helyett javasolható a Hegyi kaszálórétek (6520) feltüntetése.

Az élőhelyek reprezentativitására vonatkozó adatok alapján az SDF felületén felsorolt 9 közösségi jelentőségű élőhelytípus közül 5 minősül jelölő élőhelytípusnak (A-C reprezentativitás). Közülük a pannon gyertyá-

nos-tölgyesek (91G0) azonban olyan kis területen és olyannyira jellegtelen, átalakított állományokkal vannak jelen, hogy esetükben inkább a nem reprezentatív (D, jelölő értéknek nem javasolt közösségi jelentőségű élőhelyek) besorolást látjuk indokoltnak. Hasonló állítható a pannon sziklagyepek (6190) élőhelyről, melynek csak kicsi, töredékes, fajszegény állományai vannak, így itt is a nem reprezentatív (D) besorolást látjuk indokoltnak. Ezek átvezetését az SDF következő felülvizsgálatánál javasoljuk. Emiatt az alábbi összefoglalásban az említett két élőhely részletes leírását nem adjuk meg:

1.2.2. A TERVEZÉSI TERÜLETEN ELŐFORDULÓ KÖZÖSSÉGI JELENTŐSÉGŰ NÖVÉNYFAJOK

A 2013-ban aktualizált Standard Data Form (SDF) a „Gyöngyöspatai Havas” kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területről (HUBN20050) az alábbi közösségi jelentőségű növényfajok előfordulását jelzi:

Irányelv melléklete	Magyar név / Tudományos név	Populáció (A-D)
---	Leánykökörccsin (<i>Pulsatilla grandis</i>)	D
---	Janka-tarsóka (<i>Thlaspi jankae</i>)	D

A tervekészítéshez kapcsolódó terepi adatgyűjtési munkák során a vizsgált erdőtömbben erdőkhöz kötődő új, közösségi jelentőségű növényfaj előfordulását nem regisztráltuk. Az SDF felületén a leánykökörccsin (*Pulsatilla grandis*) és a Janka-tarsóka (*Thlaspi jankae*) egyaránt „nem szignifikáns” (D) besorolást kapott. Populációméretükre vonatkozóan a terepi bejárások során nem kerültünk olyan újabb adatok birtokába, melyek alapján az SDF felületén szereplő besorolások módosításának szükségessége vetődött volna fel. Mindezek alapján az említett növényfajok jelölő fajnak nem minősülnek.

1.3. TERÜLETHASZNÁLAT

1.3.1. MŰVELÉSI ÁG SZERINTI MEGOSZLÁS

A tervezési területen a Corine Land Cover 2012 adatbázis alapján a főbb tényleges felszínborítási kategóriák százalékos megoszlása az alábbi:

Név	Arány (%)
Lomblevelű erdő	89,9
Vegyes erdő	9,0
Rét, legelő	0,7
Átmeneti erdős cserjés terület	0,2

1.3.2. TULAJDONI VISZONYOK

A **tulajdonviszonyokat** tekintve, a terület erdői teljes egészében magántulajdonban vannak. Erdészeti nyilvántartásba bejegyzett erdőgazdálkodó a terület 97,68%-án van,

rendezetlen gazdálkodói jogviszony csak egészen csekély arányban (2,32%) mutatkozik (Ferge-rétek: Gyöngyöspata 59/E, 59/F, 59/TI). A tulajdoni és erdőgazdálkodói viszonyokra vonatkozó részletes adatokat az alábbi táblázatok foglalják össze:

Tulajdonforma	Terület (ha)	Terület (%)
Magántulajdon	322,66	100,00
Összesen:	322,66	100,00

Erdőgazdálkodók	Terület (ha)	Terület (%)
Egyéb gazdálkodók	315,18	97,68
Rendezetlen gazdálkodói jogviszony	7,48	2,32
Összesen:	322,66	100,00

1.3.3. TERÜLETHASZNÁLAT ÉS KEZELÉS

1.3.3.1. Mezőgazdaság

A területen nem található mezőgazdasági terület.

1.3.3.2. Erdészet

A JELENLEGI ÁLLAPOTOT MEGHATÁROZÓ ERDŐTÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEK

A természetmegőrzési terület tömbje a Mátra délnyugati peremén, Gyöngyöspata községtől északra helyezkedik el. A környező területeken paleolit, késő bronzkori és avarkori szórványleletek bizonyítják az ember korai megjelenését, jelentősebb számú népesség azonban csak a honfoglalás idejétől van jelen. Pata kő-fa-föld sánccal védett várát – a ma is Vár-hegy néven ismert magaslaton – még a 10. században emelték, s ettől kezdve a vár mellett kialakuló település (első írásos említése: 1234) jelentős szerepet töltött be a térség gazdasági életében. A 15. század végén Pata mezővárosi rangot is kapott, és ebben az időszakban Eger és Gyöngyös után Heves vármegye harmadik legnagyobb települése volt.

A Mátraalján a középkor óta nagy jelentőséggel bír a szőlőművelés és borkészítés, így Gyöngyöspata környékén is komoly kiterjedésű szőlőskertek jöttek létre. A szőlőművelés ugyanakkor csak a löszszel és egyéb törmelékkel fedett hegylábi területeket érintette, a köves, meredekebb, helyenként kopárosodó lejtőkön megmaradtak az erdők. A térképi források (vö. II. katonai felmérés) szerint a tervezési terület erdőállományai is ősi erdőknek tekinthetők, vagyis a Havas tömbjét az elmúlt évszázadokban folyamatosan

erdők – alapvetően zártabb, de a kopárosodó részekben helyenként felnyíló lombszintű erdők – borították.

Az elmúlt évszázadok erdei haszonvételei közül a rendszertelen, majd az ágazati szabályozók közé szorított, rendszeres fakitermelések a zonális cseres- és gyertyános-tölgyes állományok fajokösszetételét és szerkezetét egyaránt megváltoztatták. A kisebb térléptékben jelentkező, rendszertelen fakitermelések, majd a jelentősebb kiterjedésű területeket (egy időben akár több tíz hektárt) érintő véghasználatok a mikrohabitatokban gazdag, vegyeskorú, mozaikos erdőszerkezetet valószínűleg már régen, évszázadokkal ezelőtt megszüntették, s a természetes erdőkép helyett, a 20. századra általánossá váltak a lombkoronaszint-csereszint-gyepszint vertikális tagozódással leírható egykorú, homogén, sok helyütt sarjeredetű törzsekkel vagy sarjcsokrokkal jellemezhető erdők.

A 20. század közepéig tarvágással lebonyolított véghasználatok révén az északi lejtőkön egyébként is kis területen jelen lévő gyertyános-tölgyesek átalakultak, helyüket cseres-tölgyes jellegű erdők foglalták el. A sematikus beavatkozások az érzékenyebb elegyfajokat visszaszorították, a délies kitétségű, köves lejtőkön pedig utat nyitottak a kopárosodásnak. Az utóbbi folyamatot

az erdei legeltetés és makkoltatás is segítette, s e területhasználati mód egyrészt hozzájárult az erdők fajkészletének elszegényedéséhez, a jellegtelen aljnövényzetű erdők kialakulásához, másrészt a felnyíló lombosított, néhol bokorerdő-fiziognómiát mutató tölgyesek kiterjedéséhez is. Az erdei legeltetés 20. század közepi fokozatos megszűnését követően aztán megindult egy regenerációs folyamat, aminek következtében részben (elsősorban cserjékkel, de helyenként újulattal, majd fiatal fákkal) ismét betöltődtek a terület erdei, illetve a déli lejtők korábbi kopárjain a cserjésedés mellett, jelentős területen alakultak ki szinte elegendő virágos kőrises állományok.

A 20. század közepi véghasználatok nyomán a kopár, déli lejtők újbóli beerdősülése vonatottan haladt, ezért a véderdő jellegű, nehezen újuló, záródásihiányos foltokba sokfelé ültettek feketefenyőt. A ma is látható – az utóbbi évek időjárási anomáliái miatt sokfelé pusztuló – feketefenyvesek az 51-60 éves korosztályt gyarapítják, így a fajfaj bevitele az 1950-1960-as évekre tehető.

Az elmondottak alapján a jelenlegi helyzet és a Natura 2000 célok megvalósítása szempontjából legfontosabb múltbeli tényezők közül a vágásos erdőképet eredményező vagy fenntartó legutóbbi, 20. század eleji tarvágásos véghasználatok, a 20. század közepére tehető fenyvesítés, valamint az erdei legeltetés felhagyását követő visszazáródási, regenerálódási folyamatok emelhetők ki.

AZ ERDŐK AKTUÁLIS ÁLLAPOTÁNAK LEÍRÁSA

A Natura 2000 terület 324,62 ha-os összterületéből 322,66 ha-t fednek a Havas tömbjében elhelyezkedő **erdőtervezett erdők**. Belőlük 310,64 ha-t tesznek ki az erdőrésztetek, míg az egyéb részletek területe 12,02 ha (Gyöngyöspata 59/TI, 63/TN1, 63/TN2, 63/TN3, 64/TN1, 64/TN2, 64/TN3). Az erdőrésztetek alapján számított erdősültség összességében 95,69%-os, a terület tényleges erdősültsége azonban még ennél is magasabb, mivel az egyéb részletekben is találunk erdőfoltokat, illetve a nem erdőtervezett részek (a hegy délkeleti-keleti

részén húzódó utak és nyiladékok, illetve a déli hegyláb néhány apró területe) is döntően erdővel fedett.

Erdőrésztet- és egyéb részlet-határokat a tervezési terület határvonala sehol nem vág át, a részletek Natura 2000 besorolása mindenhol egyértelmű. Az erdőtervezett erdők védett természeti területet nem érintenek, de részei a „Mátra” különleges madárvédelmi területnek (kód: HUBN10006).

A sekély, kőtörmeléken talajok miatt a vizsgálati terület erdei zömmel (70,46%) védelmi (talajvédelmi) **elsődleges rendeltetésűek**, míg a fennmaradó részterületen gazdasági (faanyagtermelő) elsődleges rendeltetésű erdők állnak (29,54%). A talajvédelmi funkcióval fenntartandó részterületek elhatárolása és részletekbe sorolása hozzávetőlegesen tükrözi a termőhelyi mintázatot, de részlet-határ-korrekciónal távlatilag több helyütt (pl. Gyöngyöspata 62/B, 63/A, 65/C) is lehetne javítani a jelenlegi besoroláson (egyrészt a Havas nyugati és déli részén, hegylábi helyzetben vannak alacsony intenzitású gazdálkodással még érinthető erdők, másrészt a gazdasági rendeltetésű erdőrésztetekben is akadnak kifejezett véderdő-foltok). Natura 2000 elsődleges rendeltetés az erdészeti nyilvántartásban sehol nem szerepel, sőt, egyelőre a Natura 2000 további rendeltetés megjelenítése is hiányzik! A rendeltetések megoszlására vonatkozó adatokat az alábbi táblázat összegzi.

Rendeltetés	Terület (ha)	Terület (%)
Talajvédelmi rendeltetésű erdők (TAV)	218,87	70,46
Védelmi rendeltetésű erdők (összesen)	218,87	70,46
Faanyagtermelő erdők (FT)	91,77	29,54
Gazdasági rendeltetésű erdők (összesen)	91,77	29,54
Összesen:	310,64	100,00

Az állományok **üzemmód** szerinti besorolásánál a vágásos üzemmód a meghatározó (82,07%), a faanyagtermelést nem szolgáló üzemmód csupán néhány – a Havas csúcsi régiójában, meredekebb lejtőn fekvő – erdőrésztetet érint (17,93%). Utóbbi besorolás további, kifejezetten véderdő jellegű állományrészeknél (pl. Gyöngyöspata 60/B, 61/F, 62/D, 64/A, 65/A, 65/C részterületei) is indokolt lenne, ennek realizálása azonban csak távlatilag, erdőrésztet-megosztásokkal és a rendeltetések fentebb említett átrendezésével együtt lehetséges. Az üzemmód szerinti megoszlásra vonatkozó részletes adatokat az alábbi táblázat összegzi:

Üzem mód	Terület (ha)	Terület (%)
Vágásos üzem mód	254,93	82,07
Átalakító üzem mód	0,00	0,00
Szálaló üzem mód	0,00	0,00
Fanyagtermelést nem szolgáló üzem mód	55,71	17,93
Összesen:	310,64	100,00

A tervezési területen meglehetősen sokféle faállománytípus fordul elő. Közülük legnagyobb kiterjedésűek és a terület jellegét leginkább meghatározóak a kocsánytalan tölgy és cser által dominált állománytípusok, így a cseres-gyertyános-kocsánytalan tölgyesek, a kocsánytalan tölgyesek, a cseres-kocsánytalan tölgyesek, a molyhos tölgyes-kocsánytalan tölgyesek, az egyéb lomb elegyes-kocsánytalan tölgyesek, a kocsánytalan tölgyes-cseresek és az egyéb lomb elegyes-cseresek (együttesen 76,46%). Emellett számottevő területet borítanak még a molyhos tölgyesek különböző típusai (13,84%), valamint a virágos kőris által uralt tölgyes-kőrisesek (5,12%). Az idegenhonos fafajok állományai közül tölgyes-fekete fenyvesek fordulnak elő, de térfoglalásuk összességében nem jelentős (3,91%).

A vizsgálati terület **fafajösszetétele** a faállomány-típusok területi megoszlása által sugallt képnek megfelelő. Az uralkodó fafajok közül a kocsánytalan tölgy területe 165,48 ha-t (54,03%), a cser 60,97 ha-t (19,90%) tesz ki. Emellett a további, jelentősebb területfoglalású fafajok közül a molyhos tölgy (a statisztikákban „egyéb tölgy”) 33,19 ha-on (10,86%), a virágos kőris (a statisztikákban „kőris”) 32,56 ha-on (10,63%) van jelen. Az északi lejtőkön, illetve a nyugati részen húzóó Gyepes-völgy árkában szórványosan felbukkanó gyertyán csupán

1,64 ha-t (0,54%) borít, s kötőmelékes lejtőkön hasonlóan kis területen, mindössze 0,87 ha-on (0,28%) fordul elő nagylevelű hárs is. Végül az idegenhonos fafajok közül a déli lejtőkön foltokban megjelenő fekete fenyő 10,30 ha-ral (7,97%) szerepel a statisztikában.

A rendelkezésre álló adatsorokból a fontosabb, állományalkotó fafajoknál érdemes áttekinteni a **mag- és sarjeredetű egyedek** megoszlását is. A sarjeredetű egyedek területaránya ugyanis a kocsánytalan tölgyénél 96,54%, a csernél 92,54%, mely értékek rendkívül magasnak minősíthetők, s összességében jól jelzik a korábbi (sarjzatatáson alapuló) erdőgazdálkodási gyakorlatot. Az erdőterület fafajok (illetve azon belül esetenként eredet) szerinti megoszlására vonatkozó részletes területi adatokat – köztük a folyamatban levő erdőfelújítások miatt kimutatott 4,42 ha-os üres területet – az alábbi táblázat tartalmazza:

Fafaj	Terület (ha)	Terület (%)
Kocsánytalan tölgy – mag	5,73	1,87
Kocsánytalan tölgy – sarj	159,75	52,16
Egyéb tölgy	33,19	10,86
Cser – mag	4,55	1,49
Cser – sarj	56,42	18,41
Gyertyán	1,64	0,54
Kőris	32,56	10,63
Hárs	0,87	0,28
Fekete fenyő	11,51	3,76
Összesen:	306,22	100,00
Üres terület	4,42	---
Mindösszesen:	310,64	---

A tervezési terület erdeinek **korosztály-szerkezet**ében dominálnak (73,49%) a 61-70 és 81-90 év közötti erdők:

Korosztályok (év)	Terület (ha)	Terület (%)
1-10	0,71	0,23
11-20	3,03	0,99
21-30	8,08	2,64
31-40	1,31	0,43
41-50	17,39	5,68
51-60	50,66	16,54
61-70	106,34	34,73
71-80	0,00	0,00
81-90	118,70	38,76
91-100	0,00	0,00
101-	0,00	0,00
Összesen:	306,22	100,00
Üres terület	4,42	---
Mindösszesen:	310,64	---

Ezek a cser, a kocsánytalan tölgy, a virágos kőris fafajú állományok közvetlenül a II. világháború előtti-utáni időszak (1940-1950) fakitermelései után alakultak ki, és területi kiterjedésük révén meghatározzák a Havas erdőtömbjének jellegét, természetvédelmi helyzetét, mai gazdálkodási lehetőségeit, illetve jövőbeni problémáit. A csekély területi aránnyal (22,22%) jelen levő 41-50 és 51-60 éves erdők későbbi fakitermelésekből származnak, míg a területről leírt további, még fiatalabb korosztályokat az állományok alsó szintjében találjuk. 100 év feletti, kifejezetten öreg erdők a területen nincsenek!

A korosztályviszonyok általános áttekintése mellett fontosnak tartjuk az egyes erdei élőhelytípusok korviszonyainak bemutatását is, s e helyütt – a vágásos üzem mód sajátosságainak figyelembe vételével – egy 30 évre, illetve 50 évre szóló prognózist is előre vetítünk. Lényegében azt vizsgáljuk, hogy a folyamatos erdőborítást biztosító üzem módok nagyobb arányú alkalmazása nélkül 3-5 évtizedes időtávlatban hogyan változnak, illetve változnának a korosztályviszonyok. Az elemzéshez alkalmazott összevont korosztály-csoportok az alábbiak: felújítási kor (1-10 év), fiatal kor (11-40 év), középkor (41-80 év), idős kor (81-120 év), öregkor (120 év felett).

A „**pannon molyhos tölgyesek** *Quercus pubescens*-szel” (91H0) élőhelytípushoz sorolt állományok jelenleg csak középkorú (41-80 éves) és idős (81-120 éves) korosztály-csoportokkal vannak jelen a területen. Az érvényes erdőterv szerinti vágáskorok (illetve, az ebből és az állománykorból számított vágásérettségi mutatók) alapján 30-50 éves időtávlatban a középkorú erdők eltűnnek, az idős erdők területfoglalása 30 év múlva jelentősen (cca. 35 ha) megnő, majd egy részük letermelésével, másik részük (faanyagtermelést nem szolgáló erdők) öreg (120 év feletti) állománnyá válásával 50 év múlva ismét csökken. A letermelt állományok helyén kialakuló felújítási korú (0-10 éves) és fiatal (11-40 éves) erdők 30-50 éves időtávlatban

összesen 30, illetve, 60 ha körüli területet foglalnak el. A jelenlegi vágáskorok alapján az élőhelytípus korosztály-szerkezetében 3-5 évtizedes időtávlatban összességében (a középkorú erdők eltűnését leszámítva) nagyon drasztikus változások nem várhatóak, de a jelenlegi prognózis, illetve jövőképek az elsődleges rendeltetés és üzem mód pontoknál leírtak figyelembe vételével (további faanyagtermelést nem szolgáló erdők elhárítása, véderdő funkció előtérbe helyezése) tovább finomítható.

A „**pannon cseres-tölgyesek**” (91M0) élőhelytípushoz sorolt állományok jelenleg szintén csak középkorú (41-80 éves) és idős (81-120 éves) korosztály-csoportokkal képviseltetik magukat a tervezési területen. Az érvényes erdőterv szerinti vágáskorok (illetve, az ebből és az állománykorból számított vágásérettségi mutatók) alapján 30-50 éves időtávlatban a középkorú és idős erdők itt erősen megcsappannak, összterületük 50 év alatt cca. 140 ha-ral csökken! Öreg (120 év feletti) erdők viszont alig keletkeznek, mert a középkorú és idős erdők területcsökkenése a jelenlegi tervezés szerint a Havas északi-északkeleti oldalában levő cseres-tölgyesek egy tömbben végrehajtott, felújítógátásos véghasználat miatt következik be. A letermelt állományok helyén kialakuló felújítási korú (0-10 éves) és fiatal (11-40 éves) erdők 30-50 éves időtávlatban összesen

cca. 115, illetve 140 ha-os növekményt mutatnak, vagyis az erdőtümb egészéhez viszonyítva nagyon jelentős területen és arányban jönnek létre kor tekintetében homogén fiatalosok. A jelenlegi vágáskorok alapján az élőhelytípus korosztály-szerkezetében 3-5 évtizedes időtávlatban összességében nagyon jelentős, mondhatni drasztikus változások várhatók, s ez a Natura 2000 célok megvalósításának (a jelölő élőhelytípus állományai kedvező természetvédelmi helyzetben való fenntartásának) is gátja lehet. Mindezek miatt a fenntartási terv fejezetben kiemelt fontossággal tárgyaljuk a véghasználati jellegű munkák más módon, más ütemezéssel történő végrehajtására – lényegében a folyamatos erdőborítást biztosító megoldások irányában történő elmozdulásra – vonatkozó javaslatokat.

Az összeállítás jól szemlélteti, hogy ha a tervezési előírások változatlanul maradnak, akkor a vizsgált időtávlatban nagy kiterjedésű fiatal (40 évnél fiatalabb) erdők jönnek létre, mégpedig tömbösen. A fiatal erdők döntően a pannon cseres-tölgyesek területén alakulnak ki, amit elsősorban az magyaráz, hogy ezen élőhelytípus állományainak jelenleg mintegy 95%-a vágásos üzemmódban kezelt. Ugyanez az arány a pannon molyhos tölgyesek esetében 54%, ezért az üzemmódok változatlansága esetén öreg erdő lényegében csak a faanyagtermesztést nem

szolgáló üzemmódba sorolt, közel 46 hektárnyi molyhos tölgyes helyén alakulhat ki. Összességében ez az elemzés is rámutat a korosztály-viszonyok (várható) kedvezőtlen változására, és felhívja a figyelmet, mennyire fontosak lennének a megelőző intézkedések.

A fent leírt fafajösszetételű és korú állományok 2009. évi XXXVII. tv. 7. § (1) bekezdés szerinti **természetességi besorolás**ánál dominál (95,30%) a származék erdő minősítés, amit elsősorban a sarjerdetű egyedek jelentős aránya okoz. Emellett egészen csekély arányban (4,70%) természet szerű erdők (Gyöngyöspata 59/E, 61/D) is szerepelnek a nyilvántartásban. A terület feketefenyő-elegyes lombos erdeit – a feketefenyő 20-50%-nál nem magasabb elegyaránya miatt – minden esetben származék erdőként sorolták be. A természetességi mutató szerinti megoszlásra vonatkozó részletes adatokat az alábbi táblázat összegzi:

Természetesség	Terület (ha)	Terület (%)
Természetes erdő	0,00	0,00
Termétszerű erdő	14,61	4,70
Származék erdő	296,03	95,30
Átmeneti erdő	0,00	0,00
Kultúrerdő	0,00	0,00
Faültetvény	0,00	0,00
Összesen:	310,64	100,00

Az erdők **egészségi állapota** általánosságban kielégítő, a kocsánytalan tölgy, cser, gyertyán fafajok alkotta állományokban jelentősebb abiotikus és biotikus károsítás az elmúlt időszakban (5-10 év) nem történt. A Dél-Mátrában sokfelé látható erőteljes tölgypusztulás és ennek következtében fellépő záródáscsökkenés a vizsgálati területen nem figyelhető meg, bár tövön álló száraz törzsek szórványosan itt is sokfelé láthatók. A déli lejtők virágos körises foltjaiban ugyanakkor nagyon erős hántás mutatkozik, melyet elsősorban a gímszarvas, kisebb részben a muflon okoz. Emellett az 51-60 éves korosztályba sorolt feketefenyves foltok erősen pusztulnak, a tövön álló törzsek fele-kétharmada már elhalt, vagy erősen károsodott. A pusztulás okaként az erdővédelmi szakemberek a 2011-2012. évi rendkívül aszá-

lyos időjárást, majd a legyengült törzseket megtámadó – korábban már az ország más térségeiben is komoly feketefenyő-pusztulást előidéző – apotéciumos gombafajt (*Cenangium ferruginosum*) azonosították.

A térségben a gímszarvas-, muflon- és vaddisznó-állománynak „köszönhetően” **fokozott vadhatás** tapasztalható. A fentebb már említett hántás mellett, a vizsgálati terület nagy részén szembeötlő és helyenként (például a déli lejtőkön, vagy a Gyepes-völgy felső, Havas teteje alatti részén) egészen elképesztő mértékű a taposás, túsás és rágás. A taposás-rágás fő okozója az erdőtümb népes muflonállománya, a problémát pedig tetézi, hogy a területet elsősorban „vadászterdő”-ként hasznosítják, és láthatóan tudatosan törekszenek a nagy vadsűrűség megtartására (a déli hegylábon több szóró, sózó és magasles sorakozik, a vadászati létesítményeket pedig frissen kialakított dózerutak kötik össze). A vadlétszám-kérdés mindezek alapján nagyon komoly, napi szintű problémaként jelentkező tényező, a természetvédelmi és erdőgazdálkodási/erdőkezelési szempontból is elfogadható vadsűrűség kialakításához jelentős, térségi szintű vadlétszám-apsztás lenne szükséges!

A JELENLEGI ERDŐGAZDÁLKODÁSI/ ERDŐKEZELÉSI GYAKORLAT

A vizsgálati területen az aktuális erdőgazdálkodási gyakorlat leírása némileg nehézségbe ütközik, mivel egy-két fakitermelést (egy gyérintést és néhány felújítógás-bontógást) leszámítva, a területen hosszabb ideje nem történtek komolyabb volumenű beavatkozások. A pusztuló feketefenyves foltokban mindaddig nem végeztek egészségügyi fakitermeléseket. Nevelővágások közül az egyetlen újabban (2009) végzett gyérintés (TKGY) a Gyöngyöspata 63/D részletet érintette, azonban ebbe az erdőrészletbe csak mérsékelt eréllyel nyúltak bele. A Gyöngyöspata 59/B, 59/C, 59/D erdőrészletekben az ezredfordulót követően (2006-2008) elvégzett felújítógás-bontógások is mérsékelt erélyűek voltak, s a korábban egyenletesen megbontott lombkoronaszint mára jelentős részben vissza is záródott. A Gyöngyöspata 60/E erdőrészlet bontógásának kivitelezése (2009) térben változó eréllyel történt, s e helyütt az alsó szintben is hagytak vissza törzseket. Hasonlóan – jelentős részben térben változó eréllyel – történt a Gyöngyöspata 60/C bontógásának kivitelezése (2012),

ahol szintén megmaradtak az alsó szintben törzsek, illetve, ahol a kivitelezésnél részben a pusztuló, már kiszáradt törzseket emelték ki. Az említett erdőrészletek egyikében sincs azonban számottevő újulat, s mivel az erdőbelsőben eddig a cserjésedés sem öltött jelentősebb mértéket, az utóbbi 5-10 évben láthatóan állomány alatti ápolások sem történtek. Erdészeti munkák miatt közelítőnyom-hálózat fejlesztés a területen nem történt, a déli peremen látható friss dózerutak vadászati céllal létesültek.

AZ ÉRVÉNYBEN LEVŐ ÁGAZATI TERVEK ÖSSZEVETÉSE A TERMÉSZETVÉDELMI CÉLKITŰZÉSEKSEL

A tervezési területet érintő, jelenleg érvényben lévő körzeti erdőterv átmeneti időszakban készült: a tervezési munkák még az 1996. évi LIV. tv. szerinti szabályozási környezetben indultak, lezárásuk pedig már a 2009. évi XXXVII. tv. hatályba lépése után, de még erdőterv-rendelet nélkül történt. Ennek megfelelően a tervezési területet magába foglaló **Gyöngyössolymosi Körzet erdőtervezési irányelvei** a Natura 2000 szempontokat csak olyan mértékben foglalták magukba, amennyire a területileg érintett nemzeti park igazgatóság (BNPI) érvényesíteni tudta azokat. A 2010. év elején lezárt, valójában a 2009-2018. közötti időszakra érvényes körzeti erdőterv (csak nem védett területeket érintő) Natura 2000 felülvizsgálata végül **2010 közepén történt meg, s így alakult ki a körzeti erdőterv „végleges” szakmai tartalma.** Mindezek alapján az aktuális fahasználati lehetőségek, illetve előírások – az Országos Erdőállomány Adattár 2013. január 1-i adataira támaszkodva – az alábbiak szerint körvonalazhatók:

Fahasználat módja	Terület (ha)
Növedékfokozó gyérintés (NFGY)	4,66
Felújítógás bontógása (FVB)	51,15
Felújítógás végvágása (FVV)	30,36

A fenti fahasználatok közül a növedékfokozó gyérintések egyetlen erdőrészletre (Gyöngyöspata 61/F) korlátozódnak. A betervezett fokozatos felújítógás-bontógások és végvágások ugyanakkor számos erdőrészletet érintenek, és kifejezetten a Havas északi-északkeleti lejtőinek némileg jobb termőhelyen álló erdeire (Gyöngyöspata 59-60 erdőtag) koncentrálnak. A növedékfokozó gyérintés a kevés számú őshonos lombos elegyfa kíméletével, az állomány szerkezeti változatosság megtartásával és fokozásával, az álló és fekvő holtfa bizonyos mértékű visszahagyásával, illetve kíméletes közelítéssel és faanyag-kiszállítással a Natura 2000 célok sérelme nélkül végrehajtható. A fokozatos felújítógásoknál jelentős probléma ugyanakkor, hogy azok a jelenlegi ütemezés szerint – egy erdőrészlet (Gyöngyöspata 59/D) kivételével – gyakorlatilag az érvényben levő erdőterv időszakában végigvihetők, s így 10 éven belül a tervezési terület közel harmadáról, nagyjából egy tömbben eltűn(het)nek az idős erdők. Emellett a hagyományos bontás-végvágás ismét csak egykorú és homogén erdőket

produkál, ami az élőhelyi változatosság (ideértve a különböző korosztályok egyidejű jelenlétét) fenntartása, illetve kialakítása iránti igénnyel aligha egyeztethető össze. Bár mindaddig (2014) a Havas tömbjében csak a Gyöngyöspata 60/C területén végezték el a bontógást, annak érdekében, hogy az idős erdők ne tűnjenek el majd nagyobb területekről, szükség lenne a körzeti erdőterv felülvizsgálatára, a folyamatos erdőborítás irányába mutató tervezési előírások érvényesítésére, szorgalmazására. A felvetett, aggályosnak tűnő tervezések esetében a Natura 2000 célkitűzések és a körzeti erdőterv tartalma lehetséges összehangolására a fenntartási terv munkarészben térünk vissza.

A felszínborítási kategóriák százalékos megoszlása az alábbi:

Név	Arány (%)
Lomblevelű erdő	89,9
Vegyes erdő	9,0
Rét, legelő	0,7
Átmeneti erdős cserjés terület	0,2

1.3.3.3. Vadgazdálkodás halászat, horgászat

VADGAZDÁLKODÁS

A terület a II/2. Mátra-Bükk-Cserehát nagyvadas vadgazdálkodási körzetben helyezkedik el. A körzet kifejezetten nagyvadas jellegű, az apróvadnak nincs érdemi jelentősége. Helyenként nagyon magas a gímszarvas állománysűrűsége, és vadgazdálkodási-vadászati szempontból fontos nagyvad a muflon. A vaddisznóállomány és terítéke szintén kiemelkedően magas. A vadgazdálkodási körzetben a vadgazdálkodást

jelentősen befolyásolják a nemzeti parkok területén a természetvédelem részéről jelentkező szempontok és törekvések, illetve az, hogy mennyire sikerül összhangot teremteni és fenntartani az erdőgazdálkodással.

A terület vadállományának értékelése az érintett vadászatra jogosultak adatai alapján:

Vadfaj	A körzet jellemző állománysűrűsége (pld/100ha)	A körzet jellemző hasznosítási sűrűsége (pld/100ha)	A terület jellemzői				A vadfajok vadgazdálkodási jelentősége
			Állománysűrűség (2003-2014)		Hasznosítási sűrűség (2003-2013)		
			pld/100 ha	trend	pld/100 ha	trend	
Gímszarvas	1.443	0.124	2.773	növekvő	0.969	növekvő	nagy
Dámszarvas	0.027	0.001	0.000	stagnáló	0.000	stagnáló	nincs
Őz	2.422	0.094	2.939	növekvő	0.683	stagnáló	nagy
Muflon	0.445	0.086	2.704	növekvő	0.666	növekvő	nagy
Vaddisznó	1.470	0.347	1.964	csökkenő	2.799	növekvő	nagy
Mezei nyúl	1.123	0.036	3.717	csökkenő	0.675	csökkenő	átlagosnál jelentősen nagyobb
Fogoly	0.145	0.000	0.000	stagnáló	0.000	stagnáló	nincs
Róka	0.690	0.037	1.173	csökkenő	0.409	növekvő	átlagosnál nagyobb
Borz	0.427	0.008	0.638	növekvő	0.081	növekvő	átlagosnál nagyobb
Aranysakál	0.004	0.000	0.019	stagnáló	0.004	stagnáló	csekély

(Adatforrás: Országos Vadgazdálkodási Adattár, SZIE-VMI, Gödöllő, 2014)

A gímszarvas, az őz és a muflon becsült állománya kis hullámzással, de összességében növekedett.

A három vadfaj közül az őz becsült állománya emelkedett a legegyszerűsebben, azonban a hasznosítás ezt nem követte. 2009-ig stagnált a hasznosítás, majd 2010-ben jelentősen megnőtt. Ezt követően a hasznosítás fokozatosan a korábbi szintre csökkent.

A gímszarvas hasznosítása a fokozatos emelkedés után 2008-ra visszazuhant a 2003-as szintre. Ezt követően fokozatosan növekedett a hasznosított mennyiség.

A muflon hasznosítása egyenletesen növekedett 2010-ig, majd visszaesés látszik.

A vaddisznó állománya 2007-től kezdődően hektikussá vált, összességében gyengén csökkent. A hasznosítás szélsőségesen változott, azonban erőteljes növekedést mutat.

A mezei nyúl becsült állománya 2011-re ötödére esett vissza, majd ezen a szinten stabilizálódott az állomány. A hasznosítás néhány éves felfutó periódusok mellett is fokozatosan csökkent.

A róka becsült állománya 2009-ig jelentősen növekedett, majd lassan csökkenni kezdett. A terítéke ezzel szemben fokozatosan emelkedett.

A borz becsült állománya és terítéke jelentősen növekedett.

Az aranyakál megjelent a területen. Az állomány szabályozása is elkezdődött.

A fogoly és a dám számottevő állománnyal nem rendelkezik a területen.

Az egyéb fajok közül vadgazdálkodási szempontból számottevő jelentőségű a fácán, a tőkésréce, a balkáni gerle és az örvös galamb, a szarka, a dolmányos varjú, a szajkó.

Védett természeti területeken mindennemű gazdálkodási tevékenységet csak a természetvédelmi célkitűzéseknek megfelelően, azoknak alárendelve lehet végezni. [1996. évi LIII. tv. 11.§ (1) bekezdés és 1996. évi LV. tv. 41.§ (1) bekezdés]

Védett természeti területeken vadgazdálkodási és vadászati tevékenység keretében a természetes ragadozókkal nem rendelkező, vadászható vadfajok (elsősorban a nagyvad: szarvas, őz, vaddisznó, muflon) populációinak szabályozása végezhető oly módon, hogy a kapcsolódó tevékenységek (vadgazdálkodási-vadászati létesítmények kialakítása és üzemeltetése, vadászati tevékenység gyakorlása) a védett természeti területen a lehető legkisebb zavarást okozzák.

A védett természeti területen vadgazdálkodási és vadászati berendezések (vadetető, szórók, mesterséges dagonyák, vaditatók, takarmánytárolók, sózók, magaslesek, vadbefogók, stb.) csak a természetvédelmi hatóság engedélyével létesíthetők és üzemeltethetők. [1996. évi LV. tv. 31.§ (1) bekezdés]

Érvényben lévő vadgazdálkodási tervek:

- » II/2. Mátra-Bükk-Csereháti körzet vadgazdálkodási terve; Érvényességét külön jogszabályban a Földművelésügyi Minisztérium fogja meghatározni.
- » A vadászatra jogosultak adott vadászati évre szóló vadgazdálkodási terve.
- » 10-701511-1-4-1 Vadgazdálkodási üzemterv; kelte: 2007.08.06; jóváhagyás: 2007.12.05.

HALÁSZAT, HORGÁSZAT

Csurgó horgásztó Gyöngyöspatán a községtől nyugati irányba, a falutól 300 m-re, a Zám-patak völgyében található. Vízfelülete 2 hektár, és 2 két méter mély. A Gyöngyöspatai horgásztó a Mátra nyugati oldalának vízgyűjtője, környéke sátrazásra, bográcsozásra és egyéb szabadterei programokra alkalmas. Átlagmélysége 2,6 méter.

1. 3. 3. 4. Vízgazdálkodás, halgazdálkodás

A tervezési terület a Tarna részvízgyűjtő területén fekszik.

A Tarna tervezési alegység névadó, és legfontosabb vízfolyása a Tarna-patak. Az É-D-i folyásirányú Tarna patak a Mátra keleti oldalvizeinek levezetője, három ág összefolyásából keletkezik, a Leleszi, a Parádi és a Ceredi Tarnából. A teljes vízgyűjtő terület 2116 km². A Tarna legjelentősebb mellékvízfolyása a Gyöngyös-patak, a Mátra nyugati oldalvizeinek levezetője, amelynek vízgyűjtője 544 km², a Tarna vízgyűjtő 25,7 %-a.

További jelentős vízfolyások még a Tarnóca-patak, a Bene-patak, a Parádi-Tarna-patak, a Nyiget-patak, a Domoszlói-patak, a Kígyós-patak, a Külső-Mérges-patak, a Rédei-patak, a Szarvágypatak és az Ágóipatak. A patakok rendkívül szeszélyes vízjárásúak, a legkisebb és legnagyobb vízhozamok közötti különbség több ezerszeres lehet. A hóolvadás, vagy csapadékos időjárás hatására árvízkárokat okozó vízfolyások egyes részei a szárazabb augusztusi időszakban gyakran kiszáradnak.

A vízrendszer mai képét is meghatározó szabályozási, vízgyűjtő rendezési és vízmosáskötési munkálatokat az 1900-as évek elején megalakult Tarna-völgyi Társulatok kezdték meg. A Tarna vízrendszer sajátossága, hogy a Mátrából lefutó vízfolyások (Tarna és mellékágai) a Budapest – Miskolc vasútvonal alatti szakaszon összefüggő árvízvédelmi töltéssel épültek ki. A vasútvonal feletti mederszakaszok esetében víztartó depóniák a nagyobb vízfolyások mentén épültek, a kisebb patakokat egyszerű trapéz szelvénnel szabályozták. A hegyvidéki területen lévő vízfolyás-szakaszok nagyobb részt szabályozatlan, természetes mederben folynak.

VÍZTESTEK ÁLLAPOTA

/ Felszíni vizek - vízfolyások és állóvizek

A tervezési területen felszíni víztest nem található, egyetlen felszíni vízfolyás a területen eredő és a nyugati határt alkotó névtelen vízfolyás a Rédei-patak víztestbe ömlik.

/ Felszíni vizek állapota

A területet érintő vízfolyás nem minősül víztestnek, így állapotára nincsenek adatok.

/ Felszín alatti vizek

A tervezési területet 3 felszín alatti víztest érinti, amelyből 1 hegyvidéki, 1 termálkarszt, 1 porózus termál típusú víztest.

/ Felszín alatti vizek állapota

A tervezési területet érintő 3 felszín alatti víztest közül 2 mind mennyiségi, mind kémiai minősítés szerint jó állapotú. Az Észak-Alföld porózus termál víztest mennyiségi állapota a vízszintsüllyedés miatt gyenge.

Víztest neve, jele: <i>sh: sekély hegyvidéki, h: hegyvidéki, sp: sekély porózus, p: porózus, pt: porózus termál, k: karszt, kt: termálkarszt</i>	Mennyiségi állapot	Kémiai állapot
h.2.2 Mátra	Jó	jó
kt.1.5 Nógrádi termálkarszt	Jó	jó
pt.2.2 Észak-Alföld	gyenge, oka:- vsz.-süllyedés	jó

A VIZEK TERHELÉSE

A tervezési területen beépített terület nem található. Így sem szennyvíz, sem kommunális hulladékszennyezés nem terheli.

A tervezési területen bányászati tevékenység nem folyik. Szennyezett területek, nagyobb pontszerű szennyezőforrások nincsenek.

DIFFÚZ SZENNYEZŐFORRÁSOK

Felszíni vizeket érő, erózióból és belvízelvezetésből származó foszforszennyezés

Az tervezési terület hegy- és dombvidéki jellegű, ezért jellemző az erózió. Az erdőterületekről származó foszforterhelés alacsony, sőt a megfelelő aljnövényzettel rendelkező erdők foszforvisszatartó képessége kiemelkedő.

VÍZGYŰJTŐ-GAZDÁLKODÁSI INTÉZKEDÉSEK

A Víz Keretirányelv azt tűzte ki célul, hogy 2015-re a felszíni (folyók, patakok, tavak) és felszín alatti víztestek „jó állapotba” kerüljenek. A keretirányelv szerint a „jó állapot” nemcsak a víz tisztaságát jelenti, hanem a vízhez kötődő élőhelyek minél zavartalanabb állapotát, illetve, a megfelelő vízmenyiséget is.

A jó állapot, illetve mesterséges víztestek esetében a jó potenciál eléréséhez szükséges beavatkozásokkal azonban össze kell hangolni az árvízi vagy belvízi védekezést, a településfejlesztési elképzeléseket, legyen szó szennyvízkezelésről, ivóvízellátásról, vagy a vízi közlekedés fejlesztéséről.

A kitűzött cél, vagyis a vízfolyások, állóvizek, felszín alatti vizek jó ökológiai, vízminőségi és mennyiségi állapotának elérése összetett és hosszú folyamat. E célok eléréséhez szükséges intézkedéseket a vízgyűjtő-gazdálkodási terv foglalja össze.

A felszín alatti víztestek nagy részénél a jó állapot tartandó fenn. A tervezési területet érintő 2-11 Tarna vízgyűjtő-gazdálkodási terv határozta meg a szükséges intézkedéseket.

A tervezési területen a beépített területek, illetve a gazdasági létesítmények hiánya miatt a vízgyűjtő-gazdálkodási tervben szükséges intézkedések közül csak a „KÁ3: Felszín alatti vizek szennyeződésének megakadályozása” és a „KÁ4: Szakszerű kútkiképzés, kútrekonstrukció” című intézkedéseket szükséges figyelembe venni.

1. 3. 3. 5. Turizmus

A Gyöngyöspatai Havas különleges természetmegőrzési terület, amely 325 hektáron terül el Gyöngyöstől ÉNY felé, körülbelül 10 kilométerre, Gyöngyöspata település külterületén. Legnagyobb részét az 599 méter magas Havas-hegy teszi ki, itt található kisebb egységek: a Kántor domb, a Gyepes völgy és a Ferge rét.

Kiemelt fontosságú cél a jellemző élőhelyek és a jelölő fajok természetvédelmi fenntartása, helyreállítása. A Gyöngyöspatai Havas területén található természetszerűleg előforduló erdők állománya leginkább molyhos- és cseres tölgyesekből áll. Az itt előforduló pannon sziklagyepek, sztyepprétek, és kontinentális cserjések megőrzése kiemelt fontosságú.

Az ide érkező turistáknak épp ezért nagy szerepük van a természeti értékek védelmében: az erdőlátogatási szabályozás betartása létfontosságú a pannon sziklagyepek eróziójának megelőzése szempontjából. A figyelmezből látogatók észrevehetik az akácok invázióját is, amit az elmúlt évek során mechanikai és vegyszeres kezelésekkel szorítottak vissza.

A terület jelölő fajai közül a 200-300 egyedes nagy hóscincér (*Cerambyx cerdo*) és a körülbelül 100 egyedes nagy szarvasbogár (*Lucanus cervus*) állomány egyedeit is megfigyelhetjük a területen. Nagyjából ezer a magyar fésűsbaglyok (*Dioszeghyana schmidtii*) száma a Gyöngyöspatai Havas területén. Egyéb, turisták által is megfigyelhető jelölő növényfajok a Janka-tarsóka (*Thlaspi jankae*) és a leánykökörcsin (*Pulsatilla grandis*).

A Havas-hegy oldalában hosszú pincesorok találhatóak, számuk megközelíti az ezret. A térség híres falusi turizmusáról, templomáról, váráról, de a borturizmus is kifejlődni látszik az elmúlt évtizedekben. A település előszeretettel rendez Nyitott Pince Napokat, ahol a borkedvelők végigjárhatják a különböző borászatokat (elsősorban a Vári Pincék Egyesülete pincéit), természetesen borkóstolóval egybekötve. A borkészítés mellett csemegeszőlő termelés is folyik a heglábi területeken. Európa szerte híres műemlékkel rendelkező falu, kiváló szálláslehetőségekkel, és a patai borokat is érdemes megkóstolni.

Kedvelt turista célpont a Gyöngyöspata közvetlen szomszédságában található Curgó Horgásztó. A hegyek között megbújó, tiszta vizű, 2 hektáros vízfelületű, 2 méteres átlag- mélységű horgásztó kedvelt helye a hegyek között pihenni, sátorozni, horgászni, vadászni vágyó turistáknak. A tó közelében, panorámás környezetben található vendégház hat fő elhelyezésére alkalmas.

1. 3. 3. 6. Ipar

A természetmegőrzési területen ipari tevékenység nem folyik.

1. 3. 3. 7. Infrastruktúra

Közút, vasútvonal a területet nem érinti, és nem is tervezik a létesítését. A területet csak néhány erdei földút érinti. A terület távol esik minden közlekedési és energetikai nyomvonalától. (A területhez legközelebb, 1,5 km-re, a főúttá fejleszteni tervezett 2406. j. mellékút halad.) Földgáz- és villamosenergia vezeték sem érinti a területet.

1. 3. 3. 8. Települési viszonyok, területfelhasználási konfliktusok

A Natura 2000 terület teljes egészében Gyöngyöspata Heves megyei város közigazgatási területén található. A településrendezési eszközök nem állnak rendelkezésre, így e vonatkozásban nem végezhető elemzés és értékelés.

Dudás László

Kacsafarkú szender

II.

Natura 2000 fenntartási terv

1. A terület azonosító adatai

1.1. NÉV

Gyöngyöspatai Havas kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület

1.2. AZONOSÍTÓ KÓD

HUBN20050

1.3. KITERJEDÉS

324,6 hektár

1.4. A KIJELÖLÉS ALAPJÁUL SZOLGÁLÓ FAJOK ÉS/VAGY ÉLŐHELYEK

1.4.1. JELÖLŐ NÖVÉNYFAJOK

A tervezési területre nézve jelölő növényfaj nincs.

1.4.2. JELÖLŐ ÁLLATFAJOK

Magyar név / Tudományos név	Populáció (A-D)
Magyar fésűsbagoly (<i>Dioszeghyana schmidtii</i>) *	C
Nagy hőscincér (<i>Cerambyx cerdo</i>)	C

* = kiemelt közösségi jelentőségű állatfajok

1.4.3. JELÖLŐ ÉLŐHELYEK

Élőhelytípus kódja	Élőhelytípus megnevezése a 275/2004. (X. 8.) sz. korm. rendelet 4. melléklete szerint	Reprezentativitás (A-D)
6240	Szubpannon sztyeppek *	B
91 H0	Pannon molyhos tölgyesek <i>Quercus pubescens</i> -szel *	A
91M0	Pannon cseres-tölgyesek	B

* = kiemelt közösségi jelentőségű élőhelytípusok

1.5. ÉRINTETT TELEPÜLÉSEK

Heves megye:

Gyöngyöspata

A tervezési terület által érintett helyrajzi számok listáját az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészeletről szóló 14/2010. (V. 11.) sz. KvVM rendeletet (a továbbiakban: KvVM rendelet) tartalmazza. A Natura 2000 területek által érintett helyrajzi számokat és így a Natura 2000 jogi státust is a KvVM rendelet rögzíti, térképi megjelenítéssel is. A jogi jelleg a megosztással keletkező utód helyrajzi számokra is kiterjed.

1.6. EGYÉB VÉDETTSÉGI KATEGÓRIÁK

A tervezési terület védett természeti területet nem érint, de teljes területen része a „Mátra” különleges madárvédelmi területnek (kód: HUBN10006).

A tervezési terület teljes egészében az országos ökológiai hálózat magterülete.

1.7. TERVEZÉSI ÉS EGYÉB ELŐÍRÁSOK

A tervezési területet érintő, jelenleg érvényben lévő körzeti erdőterv átmeneti időszakban készült: a tervezési munkák még az 1996. évi LIV. tv. szerinti szabályozási környezetben indultak, lezárásuk pedig már a 2009. évi XXXVII. tv. hatályba lépése után, de még erdőterv-rendelet nélkül történt. Ennek megfelelően, a tervezési területet magába foglaló Gyöngyössolymosi Körzet erdőtervezési irányelvei a Natura 2000 szempontokat csak olyan mértékben foglalták magukba, amennyire a területileg érintett nemzeti park igazgatóság (BNPI) érvényesíteni tudta azokat. A 2010. év elején lezárt, valójában a 2009-2018. közötti időszakra érvényes körzeti erdőterv (csak nem védett területeket érintő) Natura 2000 felülvizsgálata végül 2010 közepén történt meg, s így alakult ki a körzeti erdőterv „végleges” szakmai tartalma.

Helyi Építési Szabályzat: 3/2003.(V.26.) önk. rend. (2011-ben módosított).

Körzeti vadgazdálkodási tervek és üzemtervek: a terület az Északi-középhegységi nagyvadas vadgazdálkodási táj Mátra-bükk-csereháti nagyvadas vadgazdálkodási körzetébe tartozik (II./2.)

2. Veszélyeztető tényezők

A Standard Data Form (SDF) 2014. év novemberi – legfrissebb – változatában a tervezési területre vonatkozóan (összességében, vagyis nem élőhely-specifikusan) az alábbi hatások és veszélyeztető tényezők szerepelnek:

Kód	Hatás / Veszélyeztető tényező neve	Tényező jelentősége (H-M-L)	Hatás iránya (P=pozitív, N=negatív)	Hatás eredete (o=külső, i=belső, b=mindkettő)
A10.01	sövény, bozót, cserje eltávolítása	L	P	b
A10.01	sövény, bozót, cserje eltávolítása	L	N	b
B02.04	lábonálló és/vagy elfekvő holt faanyag eltávolítása	L	N	b
F3.01.01	vadak károkozása (túltartott vadállomány)	M	N	b
I02	problémát jelentő őshonos fajok	L	N	b
K02.01	fajösszetétel változás, szukcesszió	M	N	b
K04.05	növényevők általi károkozás (vadrágás is)	M	N	b
M01	abiotikus viszonyokban a klímaváltozás hatására bekövetkező változások	M	N	b

Megjegyzés: A fenti listában szereplő I02 (= problémát jelentő őshonos fajok) és K02.01 (=fajösszetétel változás, szukcesszió) kategóriák értelmezésénél figyelembe veendő, hogy ezek a hatások/veszélyeztető tényezők nem a terület egészére, hanem csak bizonyos élőhelytípusokra (pl. egykori irtásrétekre) értelmezhetők.

A tervezési területen belül – tekintettel a Standard Data Form (SDF) 2014. év novemberi változatának tartalmára és az ezen kívül tapasztaltakra – a jelölő élőhelyek és/vagy fajok szempontjából az idevágó európai uniós jegyzék kategóriáinak használatával (vö. bd.eionet.europa.eu/activities/Natura_2000/reference_portal) az alábbi (aktuális és potenciális) veszélyeztető tényezőkről lehet részletesebben beszélni. Az érintettségre vonatkozó %-os értékek a teljes tervezési területhez viszonyítandók:

Kód	Veszélyeztető tényező neve	Tényező jelentősége (H-M-L)	Érintett terület (%)	Milyen jelölő élőhelyre vagy fajra és milyen módon gyakorol hatást?
B02	erdőgazdálkodás (általában)	M	~ 60	91M0 – Az erdők homogenizálása, az erdők kedvezőtlen fajaj-összetételének és szerkezetének kialakítása és fenntartása, a fajkészlet további szegényítése, vágásos erdőkép fenntartása, mezoklíma-romlás. 91H0 – A véderdő-funkciók veszélyeztetése, az állományok egy részének vágásos üzemmódban való kezelése. Magyar tavaszi fészűbagoly – A faj élőhelyének, illetve életfeltételeinek szűkítése.
B02.04	lábonálló és/vagy elfekvő holt faanyag eltávolítása	M	~ 60	91M0 – Az erdőszerkezet kedvezőtlen alakítása, az erdei mikrohabitatok körének szűkítése. Nagy hőscincér - A faj élőhelyének, illetve életfeltételeinek szűkítése.
B02.06	nevelővágások (tisztítások és gyérítések)	L	~ 30	91M0 – Az erdők homogenizálása, az erdők kedvezőtlen fajaj-összetételének és szerkezetének kialakítása és fenntartása.
D01.01	ösvények, burkolatlan utak, bicikliutak	L	~ 10	Minden élőhelytípus – Turisztikai és vadászati tevékenység miatt bekövetkező erózió, bolygatás, taposás, illetve erdei utak mentén jelentkező bolygatások, adventív és inváziós fajok előretörése.
F03.01	vadászat, vad károkozása (túltartott vadállomány)	H	~ 100	Minden élőhelytípus – Taposás, túrás, rágás, hántás, erózió, bolygatás, fajaj-szelekció, az erdők természetes felújulásának, a természeteshez közelítő korösszetétel kialakulásának részleges blokkolása. 6240 – szóró elhelyezése, intenzív taposás, gyomosodás
G01.02	túrázás, lovaglás és nem gépesített járművel végzett tevékenység	L	~ 5	Minden élőhelytípus – Turisztikai tevékenység miatt bekövetkező talajfelszíni erózió, bolygatás, taposás.
G01.05	vitórlázó repülés, sárkányrepülés, siklóernyőzés, hőlégballonozás	L	~ 5	6240, 91H0 – Elvi lehetőség: a gyepfoltok degradálása, taposása.
I01	idegenhonos inváziós fajok jelenléte	L	~ 5	Minden élőhelytípus – A fehér akác és egyes lágyszárú fajok terjeszkedése.
J01.01	leégés	M	~ 40	6240, 91H0 – Az élőhelyek átalakulása, átmeneti degradációja, a ritka fajok részleges vagy teljes elpusztítása.
M01	abiotikus viszonyokban a klímaváltozás hatására bekövetkező változások	M	~ 95	91M0, 91H0 – Az állományok egészségi állapotának és stabilitásának gyengítése.

3. Kezelési feladatok meghatározása

3.1. TERMÉSZETVÉDELMI CÉLKITŰZÉS, A TERÜLET RENDELTETÉSE

A tervezési területen alapvető, általános természetvédelmi célkitűzés a kijelölés alapjául szolgáló, közösségi jelentőségű élőhelytípusok és fajok kedvező természetvédelmi helyzetének (*favourable conservation status*) megőrzése, fenntartása, helyreállítása, valamint a Natura 2000 területek lehatárolásának alapjául szolgáló természeti állapot, illetve (ahol gazdálkodási tevékenység folyik) a fenntartó gazdálkodás feltételeinek biztosítása.

A gazdálkodással érinthető erdőterületeken alapvető természetvédelmi célként fogalmazható meg, hogy a jelölő cseres-tölgyesek (91M0) – továbbá az egészen kis területen felbukkanó gyertyános-tölgyesek (91G0) – állományait minél kedvezőbb természetességi állapotban kell fenntartani. A kedvező helyzet biztosításához (a termőhelyi viszonyoknak megfelelő természetes élőhely-típushoz való közelítés szükségessége mellett) az önfenntartó folyamatok minél teljesebb körű működésére, illetve, egyes kompozicionális és strukturális ismérvek jelenlétére van szükség. Feladatnak tekinthető tehát, az őshonos fafajú, az élőhelytípusnak megfelelő cserje- és gyepszinttel rendelkező, elegyes, vegyeskorú, vertikálisan tagolt, mozaikos, idegenhonos fajoktól mentes, holtfában és mikroélőhelyekben gazdag, idős állományrészeket is tartalmazó erdők kialakítása és fenntartása. Mindezt optimális esetben a folyamatos erdőborítás felé való elmozdulás mellett, drasztikus beavatkozásoktól mentes erdőgazdálkodási megoldásokkal, kíméletes technológiák alkalmazásával lehet biztosítani.

Az extrém termőhelyen álló szubkontinentális peripannon cserjések (40A0), valamint véderdő jellegű állományokkal jelen levő molyhos tölgyesek (91H0) esetében természetvédelmi célként fogalmazható meg az állományok érintetlen, rendszeres beavatkozás nélküli fenntartása. Esetükben csak a faállományok nagyobb területet érintő természeti katasztrófái, illetve bolygatásai (széldöntés, jégtörés stb.) előfordulásakor válhatnak szükségessé felújulást segítő, illetve a folyamatos erdőborítás helyreállítását célzó (nem gazdálkodási motivációval végzett) beavatkozások.

A száraz gyepek (6240 – szubpannon sztyeppek, 6190 – pannon sziklagyepek, 6210 – meszes alapközetű féltermészetes száraz gyepek és cserjésedett változataik, 8220 – szilikátszikkás lejtők sziklanövényzettel) tekintetében fő természetvédelmi cél a megőrzés a jelentős degradáló hatások kizárásával, illetve csökkentésével, a regeneráció lehetőségének biztosításával. Ennek sikeres folytatása esetén (a jelen állapot alapján) aktív beavatkozás nem szükséges. Kiemelendő, hogy a tervezési terület száraz gyepi élőhelyei (ide értve a bokorerdők nyíl-

tabb foltjait is) igazi hegylábi, Alföld peremi állományok, jelentőségük tágabb értelemben (pannon táji, növényföldrajzi, génáramlási szempontból) is igen nagy!

A hegylábi hegyi kaszálórétek (6520) ma már csak az egykor kiterjedtebb rétek töredékes maradványai, megőrzésük, illetve rekonstrukciójuk (a kétséges eredmény miatt is) fölöslegesnek látszik, területükön a további beavatkozások (főleg az erdőstítés) mellőzésével a természeti folyamatok érvényesülését kell biztosítani.

Az élőhelyek kedvező természetességi állapotának megtartása és helyreállítása mellett (a védett és veszélyeztetett minősítésű egyéb fajok megőrzésének biztosításán túl) védelmi cél a közösségi jelentőségű (részben jelölő elemnek minősülő) állatfajok populációinak megőrzése. A xilofág rovarfajok közül a nagy hőscincér (*Cerambyx cerdo*) és a szarvasbogár (*Lucanus cervus*) védelméhez az idős, részben pusztuló faegyedek és állományrészek, a magyar tavaszi fészűsbagoly (*Dioszeghyana schmidtii*) populációinak megőrzéséhez cserben, molyhos tölgyben és juharfajokban (mezei juhar, tatárjuhar) gazdag, változatos szerkezetű erdők folyamatos jelenlétének megteremtése szükséges.

A száraz gyepekhez kötődik két közösségi jelentőségű, nem jelölő növényfaj (leánykörtörcsin – *Pulsatilla grandis*, Janka-tarsóka – *Thlaspi jankae*), ezek hosszú távú fennmaradása a gyepek fent részletezett védelmével biztosítható.

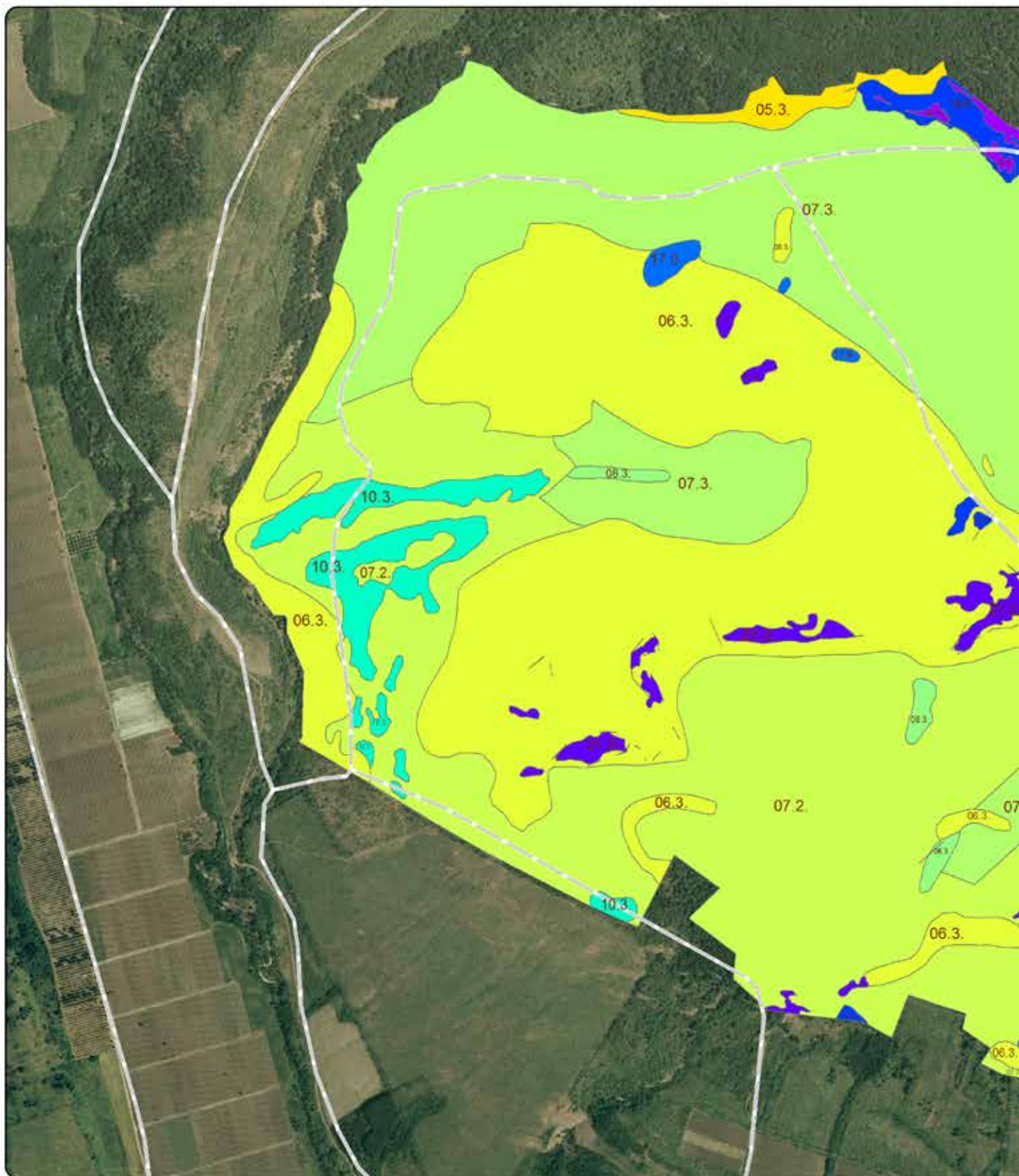
A tervezési terület erdeinek fenntartása során további szempont a változó klímaviszonyokhoz való alkalmazkodás képességének fenntartása. Az erdőkben mindezek miatt csak olyan kezelési/gazdálkodási tevékenységek vé-

gezhetők, amelyek az állományok egészségi állapotának megőrzése mellett képesek az erdei élőhelyek változó klíma melletti továbbélését, „adaptálódását” is biztosítani. Változatos szerkezet és fafajösszetétel kialakítása szükséges tehát, és a hagyományos főfafaj-centrikus megközelítés mellett/helyett, hangsúlyt kell, hogy kapjon az elegyfajok nagyobb elegyarányú jelenlétének tolerálása, segítése.

A tervezési területen belül rendkívül fontos természetvédelmi cél a természetes dinamikai folyamatok feltételeinek biztosítása, illetve, az azt korlátozó vagy blokkoló hatások minél nagyobb mértékű kiszűrése. Ennek megfelelően, a különböző antropogén eredetű bolygatások minimalizálása érdekében távlatilag is keretek között tartandó a terület turisztikai hasznosítása, folyamatosan ellenőrizendő az adventív (részben inváziós) lágyszárúak és fásszárúak (különösen a *Robinia pseudoacacia*) jelenléte, területfoglalása, terjeszkedése. Mindezeket felül biztosítandó a kellően alacsony nagyvadlétszám, amely elősegíti az elemeiben teljes, folyamatában hiánytalan, hosszú távon is egészséges faállományt eredményező erdőmegújulást, egyúttal lehetővé teszi az állományok faj-, kor- és térszerkezetének változatosabbá válását, továbbá, a száraz gyepek természetközeli állapotú fennmaradását is. Az utóbbi feltétel érvényre juttatásához teljesülnie kell(lene): erdőkben a lékdinamika intenzív „működésének”, a vad általi, még elfogadható fajszelekciónak, ki kellene alakulnia gyepekben a gyepalkotók folyamatos regenerációjának, a zavarástűrők alacsony részarányának és minden élőhelyen, még a leginkább vadjárta termőhelyeken (sziklás-meredek oldalak, száraz déli lejtők stb.) is – teljesülnie kellene a fő kritériumnak, nevezetesen, hogy a talajfelszín csak mérsékelten legyen bolygatott, taposott. A vadállomány szabályozásában szerepe lehet a térségben újra megjelenő nagyragadozóknak is.

A „Mátra” különleges madárvédelmi területtel (kód: HUBN10006) való teljes területi átfedés okán a teljesség kedvéért a természetvédelmi célkitűzések között megemlítendő a jelölő madárfajok fészkelő- és táplálkozóhelyeinek biztosítása, az előforduló populációk védelme is. A jelölő madárfajok közül a tervezési területen (természetföldrajzi és állomány-jellemzői miatt) elsősorban a fekete harkály (*Dryocopus martius*), a közép fakopáncs (*Dendrocopos medius*) és a hamvas küllő (*Picus canus*) védelmi szempontjai kerülhetnek előtérbe.

A Natura 2000 területre vonatkozó természetvédelmi célkitűzések és prioritások a tervezési terület hivatalos Natura 2000 adatlapján (Standard Data Form, SDF) is megtalálhatók.

- KE 05.3. Idős gyertyános-tölgyes
- KE 06.3. Középkorú-idős molyhos tölgyes
- KE 07.2. Középkorú cseres-tölgyes
- KE 07.3. Idős cseres-tölgyes
- KE 08.3. Középkorú-idős mészkerülő tölgyes
- KE 10.3. Középkorú-idős erdei- és feketefenyves
- KE 17.0. Peripannon cserjés
- KE 18.0. Másodlagos cserjések
- KE 21.0. Természetes száraz gyepek
- KE 22.0. Úde és nedves kaszálórétek

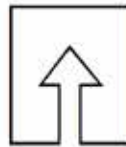
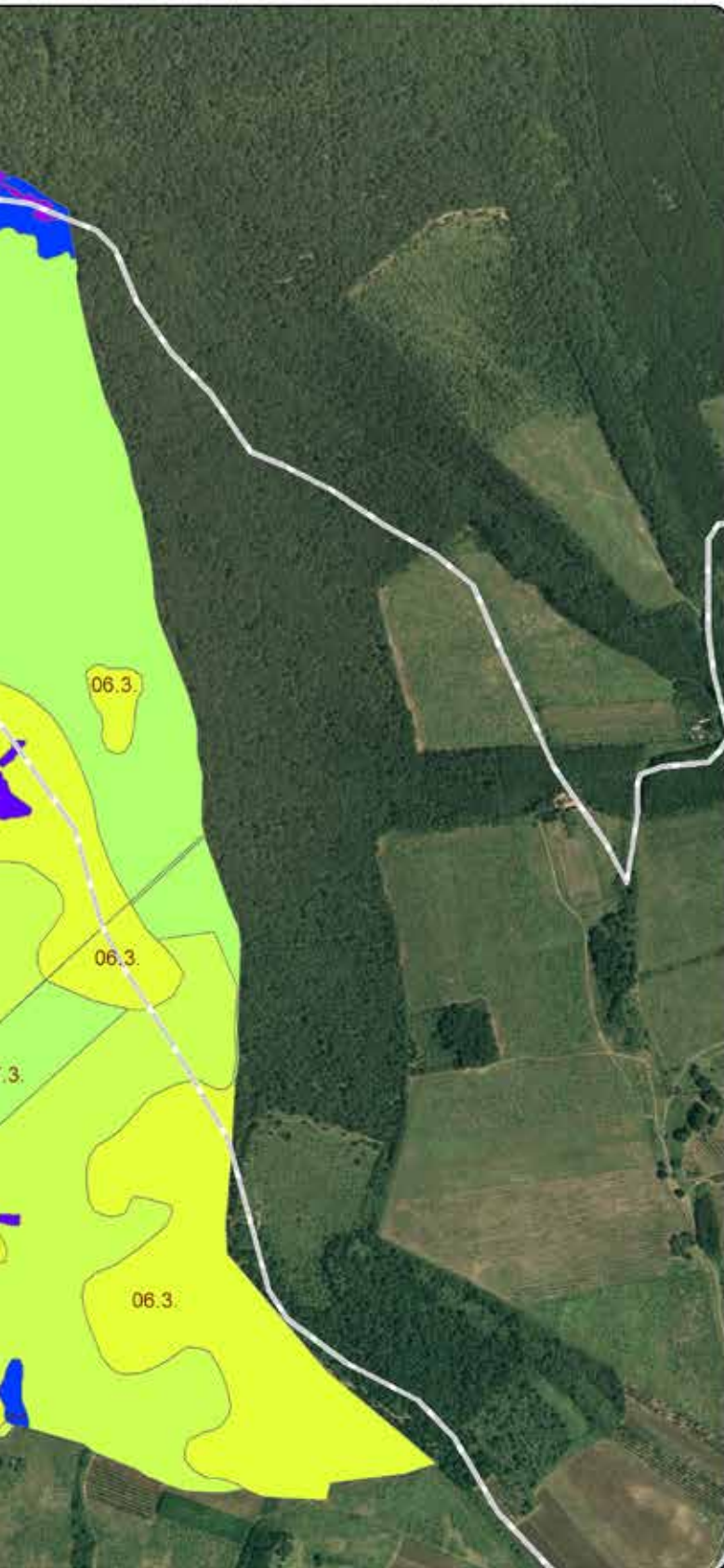

**A mátrai Natura 2000-es
élőhelyvédelmi területek
Kezelési Egységei**

**HUBN20050
Gyöngyöspatai Havas kjTT**

Jelmagyarázat

- Úthálózat
- + Vasútvonalak
- Mátra madárvédelmi terület
- Mátrai élőhelyvédelmi területek

Forrás:
DTA - 50
FÖMI
Földművelésügyi Minisztérium
Mezőgazdasági és
Vidékfejlesztési Hivatal

Szerkesztette:

SZIE TTI GISStudio
Gödöllő, 2016

3.2. KEZELÉSI JAVASLATOK

A következőkben a Natura 2000 területen jelölő minősítésű (A–B–C reprezentativitású) közösségi jelentőségű élőhelytípusok, valamint a közösségi jelentőségű, de nem jelölő minősítésű (D reprezentativitású) élőhelytípusok kezelésére és fenntartására vonatkozó természetvédelmi javaslatokat foglaljuk össze. Ezen túl összegezzük az egyéb (nem közösségi jelentőségű) természetes élőhelytípusok kezelésére és fenntartására vonatkozó természetvédelmi javaslatokat is, továbbá, az esetleges rekonstrukciós, rehabilitációs tevékenységek irányainak kijelölése érdekében, röviden kitérünk a fontosabb másodlagos (zömmel idegenhonos fajok által meghatározott) élőhelytípusok kezelési kérdéseire is. A kezelési javaslatok természetesen figyelembe veszik a jelölő állatfajok, valamint az egyéb (védett vagy lokálisan értékesnek minősíthető) fajok élőhelyi igényeit is.

A kezelési javaslatok kapcsán fontos kiemelni, hogy a 275/2004. (X. 8.) sz. korm. rendelet 4.§ (5) pontja értelmében „*a fenntartási terv a Natura 2000 terület kezelésére vonatkozó javaslatokat, valamint ezek megvalósításának lehetséges eszközeit tartalmazza, és jogszabály eltérő rendelkezése hiányában kötelező földhasználati szabályokat nem állapít meg.*”

Az itt megfogalmazott kezelési javaslatok célja, hogy a tervezési terület földrajzi jellemzői, az előforduló közösségi jelentőségű értékek és a jelenlegi gazdálkodási gyakorlat alapján javaslatot tegyenek a területfenntartás, területhasznosítás, illetve gazdálkodás jövőben kívánatos módjára. A fenti jogszabályi kivonat alapján, a gazdálkodók számára ezek a természetvédelmi javaslatok jelen terv alapján külön kötelezettséget nem jelentenek, betartásuk csak jövőbeni (a fenntartási terv irányelveivel összhangban kidolgozandó) támogatási programokon keresztül, önkéntes vállalás formájában válhat kötelezővé. Más előírások esetében, azok kötelező jellegét értelemszerűen az azokat megalapozó jogszabály, vagy hatósági eszköz

támasztja alá, jelen fenntartási terv ezekre az előírásokra (például, Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvényből levezethető irányelvekre és kötelezettségekre) csak utalást tesz.

A Natura 2000 célok megvalósításához kapcsolódó, gyeperdőterületeket érintő, gazdálkodáshoz köthető természetvédelmi javaslatokat kellően konkretizált és rendszerezett irányelv-csomagok kialakítása érdekében, úgynevezett kezelési egységek (KE) szerint dolgoztuk ki. A kezelési egységek több szempont alapján elkülönített, az élőhely sajátosságokhoz és az állományjellemzőkhöz igazodó, térben is lokalizálható egységek, melyek nem követik az ingatlan-nyilvántartási határokat, de sok esetben az erdőrészlet-határokat sem. Az egyes kezelési egységek (ritka kivételtől eltekintve) térben nem egybefüggőek, a legtöbb esetben több különálló foltból összeálló, logikai egységek. E megközelítésnek az az indoka, hogy a Natura 2000 célok hosszú távú megvalósításához a valós, tényleges állományviszonyokra, valamint az aktuális területhasználati és/vagy gazdálkodási formákra alapozva megfogalmazott irányelvekre van szükség.

A kezelési egységek meghatározásánál hozzávetőlegesen azonos jellemzőkkel bíró, s ezért többé-kevésbé azonos kezelést igénylő, térben is jól elhatárolható, több kritérium alapján levezethető egységeket igyekeztünk felállítani. A Mátra területére eső természetmegőrzési területeken (SCI, illetve SAC) a kezelési egységek elhatárolása összességében 4 különböző szempont figyelembe vételével történt, melyeket az egységesség kedvéért mindenütt követtünk és ismertetünk:

(1) **A terület védett, illetve nem védett jellege.** – Védett természeti területekre az 1996. évi LIII. tv. és más természetvédelmi jogszabályok alapján számos olyan irányelv, illetve szabály vonatkozik, mely részben a joganyag, részben a kapcsolódó hatósági eljárások révén kötelező jellegű. Ennek megfelelően a védett és nem védett Natura 2000 területekre vonatkozó kezelési irányelveket – praktikusan alfejezet szintjén – differenciálni szükséges, hogy a védettségből levezethető különbségeket (a fenntartási terv kötelező és javasolt elemeit) egyébként azonos jellemzőkkel leírható élőhelyek/állományok esetében is egyértelműen meg lehessen jeleníteni (jelen esetben csak nem védett Natura 2000 területekről van szó).

(2) **Egyedi sajátosságokkal rendelkező, illetve különleges státusú területek jelenléte.** – Védett természeti területeken és azokon kívül is lehetnek olyan területi egységek, melyek kezelési egységbe sorolását valamilyen egyedi sajátosság, vagy jogszabályból levezethető speciális kötöttség határozza meg. Ezek a kezelési egységek jórészt élőhelyi besorolástól függetlenül kialakított, de Natura

2000 jelölő élőhelyek és/vagy fajok jelenlétét is biztosító terület-részeket foglalnak magukba. Az ide nem sorolt területek további tagolása jellemzően élőhelytípusok, illetve, erdők esetében részben korosztály-típusok szerint történik (jelen esetben egyedi sajátosságokkal rendelkező, vagy különleges státusú területek elkülönítésére nem került sor).

(3) **Élőhelytípusok szerinti differenciálódás.** – A kezelési egységek kialakításának egyik legfontosabb tényezője, hiszen a természetvédelmi kezelési irányelvek jelentős része élőhelyspecifikus. Hasonló kezelési igények esetén (elsősorban gyepek esetében) ugyanakkor többféle élőhelytípus is kerülhet egy kezelési egységbe, illetve felvetődhet annak az igénye is, hogy egy élőhelytípuson belül tovább differenciáljunk. A további tagolás elvileg több változó alapján történhet, jelen összeállításban viszont csak az erdők (pontosabban az erdei élőhelytípusok egy része) korosztályok szerinti megbontásával dolgozunk (vö. 4. pont). Élőhelytípus-kategóriaként alaphelyzetben a Natura 2000 jelölő élőhelytípusokat alkalmazzuk, nem közösségi jelentőségű élőhelyeknél viszont a teljes körű tematikai és területi lefedettséget biztosító ÁNÉR-2011 élőhelytípusok is megjelennek.

(4) **Korosztályviszonyok.** – Erdők esetében fontos tényező, hiszen a különböző korú állományokhoz még azonos élőhelytípus esetén is nagyon különböző kezelési irányelveket lehet megfogalmazni. Más oldalról megvilágítva a kérdéskört: a gazdálkodás alatt álló erdők (különösen a zonális erdők) különböző korú állományaiban – célkitűzéseket, technológiai megoldásokat, szakmai fogásokat tekintve – olyannyira eltérő jellegű tevékenységek folynak, hogy a Natura 2000 célok hosszú távú megvalósításához nagyon különböző természetvédelmi irányelvek érvényre juttatására lehet javaslatokat tenni. Az alkalmazott korosztálycsoportok a lassan növekvő fafajok állományai (pl. cseres- és gyertyános tölgyesek) esetében a megalapozó dokumentációban használt kategóriák összehasonlásával, egyszerűsítésével létrejött egységek: fiatal (1-40 éves), középkorú (41-80 éves) és idős (81 év feletti) erdők. A kifejezetten véderdő karakterű intrazonális erdőknél (molyhos tölgyesek, mészkerülő tölgyesek) és a helyükön, gyenge talajon álló feketefenyvesek esetében – egyszerűsítések okán – csak fiatal korú (1-40 éves) és középkorú-idős (41 év feletti) állományokat tárgyalunk.

A fenti szempontrendszerrel kialakított kezelési egységek – mivel jelölő és nem jelölő élőhelytípusokat egyaránt tartalmaznak – lefedik a teljes tervezési területet. A kezelési egységek (KE) szerinti ismertetés egységes szerkezetben készült:

(a) **„A kezelési egység megfeleltetése”** alpont tartalmazza az adott kezelési egység megfeleltetését közösségi jelentőségű (Natura 2000) élőhelyekkel és ÁNÉR-2011 kategóriákkal, illetve egyedi sajátosságok alapján kiemelt kezelési egységeknél (ha van) a jogszabályi hivatkozást is.

(b) A **„Kötelezően betartandó kezelési-fenntartási irányelvek”** alpont alatt csak olyan irányelveket és szabályokat tüntettünk fel, melyeket valamilyen korábban megjelent és ma is hatályos jogszabályban, illetve valamilyen érvényben lévő ágazati tervben rögzítettek, vagy az említett helyeken leírtakból egyértelműen levezethetők. Az irányelvek és szabályok ismertetése e helyütt alapvetően tömör és rövid, csak a Natura 2000 kijelölés szempontjából legfontosabb tételekre szorítkozik. A kötelezően betartandó irányelvek legfontosabb forrásai:

- (1) Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. tv.
- (2) az annak végrehajtására kiadott 153/2009. (XI. 13.) sz. FVM rendelet,
- (3) az érvényben lévő körzeti erdőterv, továbbá
- (4) Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) sz. korm. rendelet és
- (5) A 269/2007. (X. 18.) sz. korm. rendelet a Natura 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól.

A felsorolt források alapján a tervezési terület egészére vonatkozó, mindenhol kötelezően betartandó szabályokat és irányelveket az egyes kezelési egységeknél nem ismertetjük (azok a vonatkozó joganyagban elérhetők).

(c) A **„Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok”** alpontban foglaltuk meg az érdemi, Natura 2000 célok elérését szolgáló kezelési javaslatokat. A felsorolt javaslatok zöme támogatási rendszerbe illeszthető felvetés, az agrár-támogatási rendszer 3.3.1.2. pont szerinti megújításához is lehet meríteni belőlük. Egyes kezelési egységeknél (pl. zonális erdők idős állományai) esetenként több javaslatcsomagot, több alternatívát is felvillantunk.

(d) Az „*Élőhelyrekonstrukciós javaslatok*” alponban a másodlagos, degradált élőhelytípusok rekonstrukciójának lehetőségeire utalunk, s javaslatokat teszünk az átalakítási, helyreállítási folyamat lehetséges lépéseire, irányelveire. Amennyiben az adott kezelési egységnél nincsenek ilyen típusú problémák, illetve feladatok, ez a pont az ismertetés során kimarad.

(e) „*A kezelési és rekonstrukciós javaslatok indoklása*” alponban a lokális sajátosságok kiemelésével a (c) és (d) pont alatt részletezett javaslatok hátterére, megalapozó adataira, indokaira utalunk.

3.2.1. ÉLŐHELYEK KEZELÉSE

A terület lényegében teljes egészében erdőt és közbezárt száraz gyepeket tartalmaz. Alapvető funkciója ezek megőrzése és hasznosítása. Ebből következően, kerülendő minden, az erdőkezeléstől és vadgazdálkodástól eltérő célú hasznosítás és ezt célzó beruházás. Különösen kerülendő a környezeti viszonyokat is megváltoztató bányászat, építési tevékenység, az erdőterület akár csak ideiglenes igénybevétele, az erdő művelési ágból való kivonás, és a jelentősebb környezeti terhelést jelentő (pl. motoros, quados, paplanernyős) turisztikai hasznosítás. A terület tájképi és természeti értékei ugyanakkor a kíméletes közjóléti feltárást, bemutatást indokoltá teszik. Magánkézben lévén a terület, ez komoly tulajdonosi elhatározást igényel.

Az egyes élőhelyek kezelésének módja a Natura 2000 weboldalon olvasható.

3.2.2. FAJVÉDELMI INTÉZKEDÉSEK

Az erdős élőhelyekhez kapcsolódóan rendkívüli fajvédelmi intézkedések szükségessége nem vetődik fel. Ennek az az oka, hogy az élőhelyek fenti irányelvek szerinti, természetvédelmi céloknak alárendelt kezelésével, a területről leírt jelölő fajok élőhelyi igényei kielégíthetők, az erdők kompozicionális

és strukturális jellemzőinek megtartásával-javításával a középhegyes lomberdeinkre jellemző flóra és fauna elemeinek (köztük például, a területen jelölő fajnak számító lepkék és xilofág rovarok) megőrzését, illetve sokféleségének bővítését a Natura 2000 célkitűzések szellemében biztosítani lehet. Egyedi programok és intézkedések a természetmegőrzési területtel átfedő „Mátra” madárvédelmi terület (HUBN10006) jelölő fajainak (ragadozómadarak, harkályfélék stb.) érdekében tehetők. Néhány fajvédelmi vonatkozású, egyértelműen megfogalmazható, jelentősebb anyagi áldozat vállalása nélkül is megvalósítható, gyakorlatias természetvédelmi szempont:

- » Odvas fák visszahagyása a fakitermelések során: az odulakó madarak (harkályok, énekesmadarak) és emlősök (kiemelten egyes denevérfajok) költő-, szaporodó- és búvóhelyének biztosítása.
- » Gallyfészket hordozó fák és közvetlen környezetük kímélete a fakitermelések során: a ragadozómadarak fészkelési lehetőségeinek biztosítása.
- » A cserjeszint kímélete, a cserjeborítás csak legszükségesebb mértékű alakítása a nevelővágások során: a cserjeszinthez kötődő énekesmadár-fajok fészkelő- és táplálkozó-területeinek kímélete.
- » Az erdei vízfolyások és kisvízállások kímélete a fakitermelések, közelítési és faanyag-szállítási tevékenység során: kétéltűek és egyéb vízi szervezetek élőhelyének megóvása.
- » A fakitermeléseket lehetőség szerint a fő költési és/vagy vegetációs időszakon kívül végezzék: a területen élő növény- és állatfajok populációinak kímélete a reprodukciós időszakban.

3.2.3. KUTATÁS, MONITOROZÁS

Mindeddig elsősorban florisztikai gyűjtések (a Mátra flórájának vizsgálata), faunisztikai kutatások (pl. ornitológiai vizsgálatok) és élőhelytérképezési munkák (a Mátra élőhelytérképének elkészítése) folytak a területen. Szisztematikus kutatási és monitoring tevékenység ugyanakkor jelenleg nem folyik a területen, ezért a közeljövőben kívánatos lenne az egyes élőhelytípusok több szempontú vizsgálata, mégpedig az alábbi témakörökben:

- » Az erdőtörténeti háttér részletesebb tisztázása, a jelenleg látható állományok, illetve élőhelyi mintázat történeti előzményeinek alapos feltárása.
- » Az erdők természetességi állapotának részletes felmérése és értékelése: ez a jelenlegi, aktuális állapot minél részletesebb ismeretéhez segítene bennünket.
- » Egyes erdei élőhelyi elemek és/vagy mikroélőhelyek részletesebb felmérése és értékelése: az így nyert (pl. legelőerdőkből maradt hagyásfákra, idős fákra, fekvő és álló holtfára, gyökértányérokra) vonatkozó adatok egyes élőlénycsoportok jelenlétének közvetett adatolásához vagy predikciójához használhatók.
- » A közösségi jelentőségű fajok populációinak még részletesebb felmérése, élőhelyi preferenciájuk pontosítása lokális vizsgálatokkal, a fajok hosszú távú monitorozása.

- » Az erdők állapot-változásának vizsgálata: a jelölő élőhelytípusok állományában lezajló változások monitoringja a Natura 2000 célkitűzések megvalósulásának sikerességét vagy éppen problémáit tudná visszaigazolni.
- » Az erdőgazdálkodási tevékenység hatás-monitorozása: e vizsgálat-sorozat révén a gazdálkodási/kezelési célú beavatkozások természetességet, illetve erdőállapotot befolyásoló hatásairól nyernénk részletesebb képet.
- » Az erdei mikrohabitatok (különösen a méretes holtfa) célirányos monitorozása, főképp az esetlegesen megjelenő további közösségi jelentőségű fajok dektálása céljából.
- » Gyepek állapotának felmérése és állapotváltozásának célirányos (többéves) követése. Elsődleges cél a természeteségi-degradáltsági állapot vizsgálata.

3.3. A KEZELÉSI JAVASLATOK MEGVALÓSÍTÁSÁNAK LEHETSÉGES ESZKÖZEI A JOGSZABÁLYOK ÉS A TULAJDONVISZONYOK FÜGGVÉNYÉBEN

A kötelezően betartandó erdőgazdálkodási/erdőkezelési irányelvek érvényesítésére, jogszabályi támogatottság alapján három lehetséges út kínálkozik:

- » Gazdálkodási/kezelési irányelvek érvényesítése egyedi erdészeti hatósági ügyek során.
- » Gazdálkodási/kezelési irányelvek érvényesítése erdőterv-módosítási eljárás kezdeményezése útján (azonnali intézkedést igénylő, kiemelt Natura 2000 feladatok esetén).
- » Gazdálkodási/kezelési irányelvek érvényesítése a soron következő körzeti erdőtervezések során (az irányelvek beépítése az erdőterv-rendelet szövegébe).

Az erdős élőhelyekkel kapcsolatban javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási és fejlesztési feladatok megvalósítása a mindenkori pályázati lehetőségek, illetve az gazdálkodók ambí-

ciói és vállalásai függvényében lehetséges. A vállalatok egy része nem igényel külön erdészeti hatósági eljárást (pl. kíméletes közelítés, érintetlen állományrész vagy holtfa visszahagyása), más részük (pl. üzemmód-váltás) viszont engedélyköteles. Az erdészeti ágazaton belül igénybe vehető kezelési-fenntartási és fejlesztési jellegű támogatások szektorfüggőek: a nem állami szféra több támogatási lehetőséghez jut, míg állami erdők (pontosabban az 50 %-nál nagyobb hányadban állami tulajdonban levő erdők) esetében az elérhető támogatási jogcímek és források korlátozottak.

3.3.1. AGRÁRTÁMOGATÁSOK

3.3.1.1. Jelenleg működő agrártámogatási rendszer

Az erdőtervezett erdőkre igénybe vehető támogatásokat az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) finanszírozzák. A 2007-2013 közötti uniós költségvetési ciklusban kiírt támogatási jogcímek átalakítása jelenleg is folyamatban van, így a 2014-2020 közötti időszakra érvényes szabályok, illetve támogatási jogcímek még pontosan nem ismertek. Annyi bizonyos, hogy a Natura 2000 területek uniós finanszírozása 2014-2020-ban is döntően a jelen időszakot meghatározó úgynevezett „integrációs megközelítés” szerint történik. Továbbra sem lesz tehát egy külön erre a célra

elkülönített alap, hanem a Natura 2000 területek megőrzése kapcsán felmerülő fejlesztési igényeket a meglévő uniós pénzügyi eszközök – különböző alapok (erdők esetében elsősorban az EMVA) – keretében fogják érvényesíteni. A korábbi időszakban indított támogatások körét (szektorfüggőséget hangsúlyozó tagolással) röviden a következőkben tekintjük át.

SZEKTORTÓL FÜGGETLENÜL IGÉNYBE VEHETŐ TÁMOGATÁSOK:

- A) 32/2008. (III. 27.) sz. FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdészeti potenciál helyreállítására nyújtandó támogatások igénybevételének részletes szabályairól – a jogszabály alapján normatív, vissza nem térítendő támogatás igényelhető a természeti katasztrófa (pl. vízkár, szélkár, tűzkár) által sújtott területeken az erdészeti potenciál helyreállítására, valamint a másodlagos erdőkárok megelőzésére:
- » alaptámogatás: (a) erdőfelújítást megelőző terület-előkészítés, a károsodott faállomány letermelése, (b) első kivitelű erdősítés vagy pótlás, (c) törevágás vagy sarjaztatás
  - » kiegészítő támogatás: (a) bakhátak létesítése, (b) 10 fokot meghaladó lejtésű területen padka létesítése, (c) 15 fokot meghaladó lejtésű területen rózsefonat vagy talajfogó gát létesítése
- B) 139/2009. (X. 22.)asz. FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdőszerkezet átalakításához nyújtandó támogatások részletes feltételeiről – a jogszabály alapján normatív, területalapú, vissza nem térítendő támogatás igényelhető az alábbi fafajcserés szerkezet-átalakítási beavatkozások finanszírozására:
- » erdőállomány alatti erdősítéssel történő szerkezetátalakítás
  - » tarvágást követő szerkezetátalakítás: (a) fafajcserével, (b) fafajcserével, tuskózással, gyökérfésüléssel, (c) fafajcserével, fainjektálással vagy tuskókenéssel
  - » állománykiegészítéssel történő szerkezetátalakítás

A TÖBBSÉGI ÁLLAMI TULAJDONÚ TERÜLETEK KIVÉTELÉVEL IGÉNYBE VEHETŐ TÁMOGATÁSOK:

- C) 124/2009. (IX. 24.) sz. FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdő-környezetvédelmi intézkedésekhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről – a jogszabály alapján normatív terület-, illetve térfogatalapú, vissza nem térítendő támogatás igényelhető az alábbi (természetvédelmi célokat is magába foglaló) célprogramokra:
- » agresszíven terjedő, idegenhonos fa- és cserjefajok visszaszorítása
  - » száraló erdőgazdálkodás bevezetése
  - » erdőállományok kézi munkaigényes ápolása
  - » őshonos erdőállományok tarvágásos felújításának visszaszorítása
  - » speciális erdei élőhelyek és természetes erdőfelújítás lehetőségének biztosítása: (a) mikroélőhelyek kialakítása, fenntartása, (b) facsoportok visszahagyása a véghasználat során, (c) az erdőfelújítás sikerességét biztosító cserjeszabályozás
  - » véghasználat elhalasztása talaj- és élőhelyvédelem céljából
  - » közjóléti célú erdők fenntartása
  - » erdei tisztások kialakítása és fenntartása
  - » természetkímélő anyagmozgatási módszerek alkalmazása

AZ ÖNKORMÁNYZATI ÉS TÖBBSÉGI ÁLLAMI TULAJDONÚ TERÜLETEK KIVÉTELÉVEL IGÉNYBE VEHETŐ TÁMOGATÁSOK:

- D) 41/2012. (IV. 27.) sz. VM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól – a jogszabály alapján vissza nem térítendő kompenzációs támogatás vehető igénybe a Natura 2000 irányelveket érvényre juttató jogszabályok végrehajtásával érintett, az Országos Erdőállomány Adattárban nyilvántartott erdőrészlet területén felmerülő költségek és jövedelemkiesés ellentételezése céljából.

A MAGÁN- ÉS ÖNKORMÁNYZATI TULAJDONÚ TERÜLETEKRE IGÉNYBE VEHETŐ TÁMOGATÁSOK:

E) 25/2012. (III. 20.) sz. VM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a fiatal erdők állományneveléséhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről – a jogszabály alapján vissza nem térítendő támogatás vehető igénybe a fiatal erdők gazdasági értékét növelő állománynevelési jellegű tevékenységek (befejezett erdősítés ápolás, tisztítás és törzsnyesés) végzésére.

A különböző támogatási jogcímek tervezési területen belüli igénybeviteléről adatokkal nem rendelkezünk. Mivel a területen a magántulajdon dominál (100%) és a terület szinte teljes területén van bejegyzett (magán) erdőgazdálkodó, a tervezési terület szinte egészen volt/lehetett mód az erdő-környezetvédelmi támogatások, illetve a Natura 2000 kompenzáció igénybevitelére.

3.3.1.2. Javasolt agrártámogatási rendszer

A felsoroltakhoz képest új támogatási jogcímre (részletes elővizsgálatok híján) itt most nem tudunk javaslatot tenni. A nem állami tulajdonú területek kizárólagossága miatt ugyanakkor ajánlatos elemezni a jelenlegi támogatás-igénylések és a támogatottság

mértékét, a futó programok megfelelő-ségét, mert azzal a működő támogatási programok hatékonyságáról reális képet kaphatunk.

Felhasznált irodalom

SZAKMAI ANYAGOK

- BARTHA D. (2013): Természetvédelmi élőhelyismeret. – Mezőgazda Kiadó, Budapest, 213 pp.
- BÖLÖNI J. – MOLNÁR Zs. – KUN A. (szerk.) (2011): Magyarország Élőhelyei. Vegetációtípusok leírása és határozója, ÁNÉR 2011. – MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete, Vácrátót, 441 pp.
- B. GÁL E. (2010): A Mátravidék település- és birtoklástörténete. In: BARÁZ Cs. (szerk.): A Mátrai Tájvédelmi Körzet. Heves és Nógrád határán. – Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, p. 299-307.
- DANSZKY I. (szerk.) (1963): Magyarország erdőgazdasági tájainak erdőfelújítási, erdőtelepítési irányelvei és eljárásai V. Északi-középhegység erdőgazdasági tájcsoport. – Országos Erdészeti Főigazgatóság, Budapest, 817 pp. + 1 térkép + XXXII.
- DÖVÉNYI Z. (szerk.) (2010): Magyarország kistájainak katasztere- MTA Földrajztudományi Kutatóintézet Budapest, 2. átdolgozott és bővített kiadás
- FODOR L. (2010): A Mátravidék régészeti lelőhelyei, leletei. In: BARÁZ Cs. (szerk.): A Mátrai Tájvédelmi Körzet. Heves és Nógrád határán. – Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, p. 229-250.
- FRANK T. (szerk.) (2000): Természet–Erdő–Gazdálkodás. – Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület & Pro Silva Hungaria Egyesület, Eger, 214 pp.
- FRANK T. – SZMORAD F. (2014): Védett erdők természetességi állapotának fenntartása és fejlesztése. (Rosalia Kézikönyvek 2.) – Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Budapest, 160 pp.
- GYALOG L. – PELIKÁN P. – ZELENKA T. (szerk.) (2010): A Mátra földtani térképe. In: BARÁZ Cs. (szerk.): A Mátrai Tájvédelmi Körzet. Heves és Nógrád határán. – Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, térképmelléklet.
- HARASZTHY L. (szerk.) (2014): Natura 2000 fajok és élőhelyek Magyarországon. – Pro Vértes Közalapítvány, Csákvár, 956 pp.
- HAVAS-HORVÁTH I. – ŐSZ G. (2010): Az erdő- és vadgazdálkodás története. In: BARÁZ Cs. (szerk.): A Mátrai Tájvédelmi Körzet. Heves és Nógrád határán. – Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, p. 309-316.
- KOLTAY A. – JANIK G. – NAGY A. – LOVÁSZ Á. – DUDÁS B. – REMÉNYFY R. (2012): Tömeges fenyőpusztulás a Mátrafüredi Erdészet területén. – Erdészeti Lapok 147(10): 302-303.
- Kovács, M. (1969): Das Corno-Quercetum des Mátra-Gebirges. – Vegetatio Acta Geobotanica 19(1-6): 240-255.
- Kovács, M. (1975): Beziehung zwischen Vegetation und Boden. Die Bodenverhältnisse der Waldgesellschaften des Mátragebirges. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 357 pp.
- ŐSZ G. (szerk.) (2010): A gyöngyössolymosi erdészeti tervezési körzet második erdőterve (2009-2018). – Kézirat, Heves Megyei Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Erdészeti Igazgatósága, Eger, 127 pp.

SRAMKÓ G. (2014): A Gyöngyöspatai Havas (Natura 2000 kód: HUBN20050) területének élőhelytérképe.
– Kutatási jelentés, Kazár, digitális adatállomány.

SRAMKÓ G. (2014): Összefoglaló adatléírás a Gyöngyöspatai Havas (Natura 2000 kód: HUBN20050) természetmegőrzési területén található élőhelytípusokról. – Kutatási jelentés, Kazár, 17 pp.

VARGA B. (2013): A folyamatos erdőborítás fenntartása melletti erdőgazdálkodás alapjai. (Silva Naturalis 1.)
– Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, 251 pp.

VOJTKÓ A. – SRAMKÓ G. – MAGOS G. – HARMOS K. (2010): Növényvilág. In: BARÁZ Cs. (szerk.): A Mátrai Tájvédelmi Körzet. Heves és Nógrád határán. – Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, p. 149-174.

A „Gyöngyöspatai Havas” kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (HUBN20050) Natura 2000 adatlapja
(www.termeszetvedelem.hu)

ÚTMUTATÓK

VÁTI (2009): Módszertani útmutató. A 2006/18/176.02.01 számú átmeneti támogatás keretében megvalósult „Natura 2000 területek fenntartási tervének elkészítése és ehhez kapcsolódó szolgáltatások elvégzése” című projekt során megfogalmazódott tervezési tapasztalatok és javaslatok. – VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Kft., Budapest, 93 pp.

KvVM (2010): Szakmai háttéranyag a hazai Natura 2000 területek kijelölésének alapjául szolgáló erdei élőhelytípusok kezelési irányelveinek meghatározásához. – KvVM Természetvédelmi Szakállamtitkárság, Budapest, 78 pp.

VM (2014): Útmutató a Natura 2000 fenntartási tervek készítéséhez. – VM Természetmegőrzési Főosztály, Budapest, 28 pp. + mellékletek

---

JOGSZABÁLYOK

Az Európai Közösségek Tanácsa 92/43/EGK irányelve (1992. május 21.) a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről

275/2004. (X. 8.) sz. korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről

Standard Data Form (SDF) 2013. évi adatbázis

Országos Erdőállomány-Adattár 2013. január 1-ji állapotadatok

---

ADATBÁZISOK

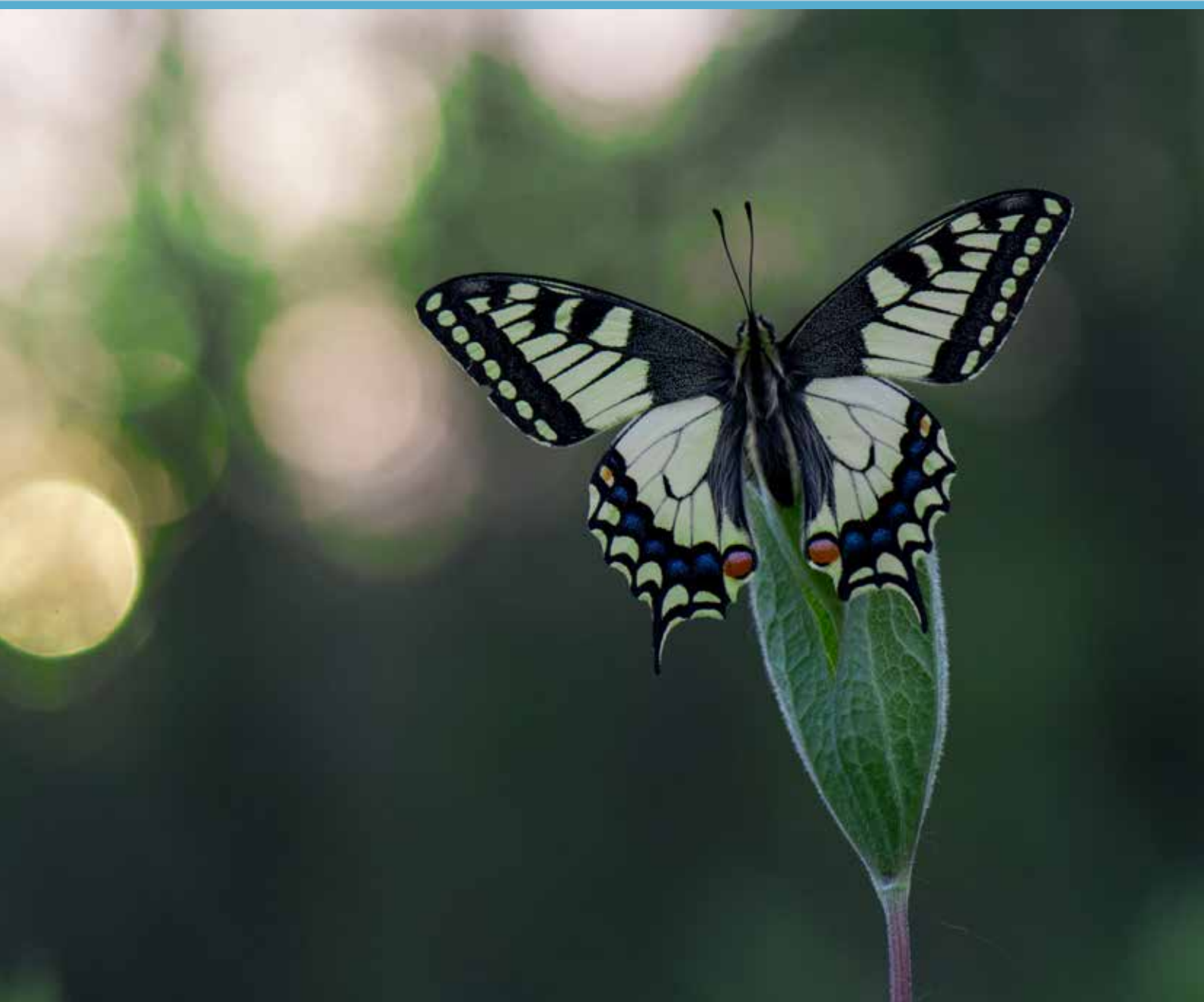
- » Standard Data Form (SDF) 2013. évi adatbázis
- » Országos Erdőállomány-Adattár 2013. január 1-ji állapotadatok

Dudás László

Fecskefarkú lepke

2016